

Jelige: Bűnsegéd
Büntetőjogi szekció
Téma sorszáma: 1.

Tartalomjegyzék

1.Bevezetés.....	1
2.Jogtörténeti előzmények és az új Btk. kodifikációja.....	3
3.A jogos védelem jogpolitikai indokai	8
4.A klasszikus jogos védelem	10
4.1.A jogtalan támadás ismérvei.....	10
4.1.1.Személy elleni támadás.....	12
4.1.2.Vagyon elleni támadás	12
4.1.3.Közérdek elleni támadás	13
4.2.Az elhárító cselekmény jellemzői.....	15
4.2.1.Arányosság és szükségesség.....	16
4.2.2.Túllépés.....	20
4.2.3.Megelőző jogos védelem	22
4.3.A jogos védelem korlátai.....	25
5.Szituációs jogos védelem	27
5.1.Személy ellen elkövetett jogtalan támadás esetén.....	29
5.2.Lakásba történő jogtalan behatolás esetén.....	32
5.3.Lakáshoz tartozó bekerített helyre történő jogtalan behatolás esetén	34
6.Összegzés	35
Irodalomjegyzék.....	37

1. Bevezetés

A jogos védelem szabályozásában és elhelyezésében az elmúlt két esztendő jelentős változásokat és újításokat hozott.

Elsőként a jogalkotó a 2012. január 1-én hatályba lépő Alaptörvény V. cikkében deklarálta, hogy „Mindenkinek joga van törvényben meghatározottak szerint a személye, illetve a tulajdona ellen intézett vagy az ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához.”¹ Ezáltal ha nem is a jogos védelmet, de egy - a mindennapi életben talán leggyakrabban előforduló - szeletét alapjogként határozta meg az Országgyűlés. Összesen két külföldi ország, Málta és Ciprus alkotmánya ismeri el alapjogként az önvédelmet.² Ezáltal, ahogy a Kúria fogalmaz a 4/2013. BJE határozatában „*A jogtalan támadással szembeni védekezés alkotmányos alapjogként történő deklarálása a Büntető törvénykönyv Általános Részében szabályozott jogintézményt, mint különösen védett értéket emelte ki, olyan felhatalmazást adva az ország polgárainak, amely a jogtalansággal szembeni ellenállást többé nem kivételes lehetőségnek, hanem mindenkit megillető természetes alapjognak ismeri el.*”³

Másodikként a jogos védelem kiterjesztésével jelentős változást hozott a 2012. évi C. törvény, ami - ugyan a régi Btk.-val nagyjából azonosan szabályozza a tárgykört - újításként bevezette az úgynevezett szituációs jogos védelmet, amellyel megdönthetetlen vélelmet állít fel a törvényben meghatározott esetekben. Előjáróban ennek szemléltetésére szerintem találó példa a következő:

Willes angol bíró arra a kérdésre, hogy mit tegyen az ember, ha benéz a szobájába és látja, hogy a tolvaj éppen viszi az óráját (de a tolvaj nem látja őt) azt felelte: “Tanácsom melyet mint ember, mint jogtudós és mint angol bíró adok önnek, a következő, a kérdésben feltett körülmények közt az ön joga de talán kötelessége is ez: fogjon egy kécsövű fegyvert, töltsen meg gondosan mind a két csövét s anélkül, hogy a tolvaj figyelmét magára vonná, célozzon a szívére és ölje meg”⁴ Az ilyen fajta elhárítás 2013 júliusától már Magyarországon is teljesen törvényes lehet, ha például az otthonunkban éjjel történik meg a támadás.

Ebben az esetben a bíróság nem mérlegelheti az elhárító cselekményt, hiszen a törvényi vélelem alapján a fent leírt támadást úgy kell tekinteni, mintha az a jogosan védekező élete ellen is irányult volna.

Végül a Kúria 2013 júliusában meghozta a 4/2013. BJE. határozatát, ami a Legfelsőbb Bíróságnak az élet és testi épség büntetőjogi védelméről szóló 15. számú Irányelvének III. részének helyébe lép. A jogos védelem egységes értelmezése és alkalmazása érdekében jogegységi határozat meghozatalát tartotta szükségesnek ugyanis, ahogy megfogalmazták „*A 15. sz. Irányelv III. részének megalkotása óta eltelt több mint három évtized törvényi változásai, a bírói gyakorlat ehhez igazodó alakulása, és elsősorban a jogos védelem említett rang- és felfogásbeli megváltozása szükségessé teszi a jogos védelem tárgyában folytatott létező ítélkezési gyakorlat továbbfejlesztését.*”

¹ Magyarország Alaptörvénye. Szabadság és felelősség. V cikk.

² Bolyky Orsolya: Önvédelemhez való jog és a jogos védelem, Ügyészek Lapja 2013/1. sz. 69. o.

³ 4/2013 BJE 1. pont.

⁴ Finkey Ferenc: A Magyar Büntetőjog Tankönyve. Grill, Budapest, 1914. 210.o., Idézi Ujvári Ákos: A jogos védelem megítélésének új irányai. AdLibrum Kiadó, Budapest, 2009. 7. o.

Érzelhető, hogy a jogalkotó az Alaptörvényben az önvédelem alapjogként való meghatározásával majd a Büntető Törvénykönyvben a jogos védelem tételes új szabályainak deklarálásával kívánta kifejezni a jogos védelemmel kapcsolatos szemléletváltásának új irányait. Majd a Kúria is csatlakozott az újításhoz azzal, hogy meghozta a témakörrel kapcsolatos jogegységi határozatát, ami felváltotta az elavult 15. számú irányelv ide vonatkozó III. részét. Arról lehet és kell is vitatkozni, hogy szükséges volt-e a jogos védelem határainak ilyen mértékű kiterjesztése vagy éppen eltörlése, illetve, hogy annak megfelelő eszközt választotta-e a jogalkotó. Az azonban meglátásom szerint mindenféleképpen bizonyos, hogy a Kúria 4/2013 jogegységi határozatának meghozatalára már égető szükség volt az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében, - akkor is, ha az egyesek szerint nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket - hiszen a Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelvének III. része több olyan iránymutatást tartalmazott, ami már meghaladottá, elavulttá vált és esetlegesen megnehezítette vagy bonyolította az ítélkezést, ennek következtében a bíróságok sem egységesen alkalmazták.

Az önvédelemhez való jog alapjogként elismeréséről csak annyit szeretnék rögzíteni, hogy véleményem szerint gyakorlati szempontból nem volt különösebb szükség rá, már-már fölöslegesnek is mondható. Bárd Károly szerint az V. cikk nem csak hogy fölösleges, hanem veszélyes és nem is felel meg az alapvető jogokról vallott felfogásnak, továbbá azt is mondja, hogy az önvédelem és a jogos védelem tekintetében a forrás eltérő, akkor a védelem jogosságának igazolható terjedelme is eltérő lehet.⁵

A dolgozatomban a jogos védelmen belül azon fő kérdésekkel foglalkoztam, amelyekben valamilyen változást hozott a 2012. évi C. törvény illetve a 4/2013 Büntető jogegységi döntés.

⁵ Bárd Károly: A jogos védelem és az életfogytiglani szabadságvesztés büntetés alapjogi megközelítésből, Új Büntető törvénykönyv. Hagyomány és megújulás a büntetőjogban. Budapest, 2013. ELTE Bibó István Szakkollégium. 58.o.

2. Jogtörténeti előzmények és az új Btk. kodifikációja

A jogos védelem, azon belül is az önvédelem már emberemlékezet óta létező intézmény. Az ember természetes ösztöneihez hozzátartozik, hogy a saját személyét, szeretteit és javait önnön erejével megvédi, ha ezen értékeit fenyegetik vagy támadják.

A **XII. táblás törvényekben** az önbíráskodás, a magánbosszú jelenik meg. A törvény jogszerűnek titulálta az éjjel tetten ért tolvaj valamint a nappal fegyverrel védekező tolvaj megölését.⁶ Véleményem szerint van némi hasonlóság a hatályos Btk. jogos védelemre vonatkozó egyes rendelkezései között.

A római jog fejlődése során egyre kifinomultabban, részletesebben szabályozta a jogos védelmet. A **jusztinianuszi kodifikáció** felváltja a római esetjogi szabályozást egy kazuisztikus rendszerrel, amelynek lényege, hogy részletesen felsorolja a védelemben részesíthető jogi tárgyak körét.⁷ Ezután a jogintézményt a jog által megengedettnek veszi és a jogból eredő jogos cselekményként tekintette. Már ekkor kimondta, hogy a jogtalan támadás elhárítását a személy és a vagyon elleni cselekmények esetén egyaránt elismerte, de megkövetelte, hogy az erőszakos eszközök közül a lehető legenyhébbet kellett alkalmazni.⁸

A **kánonjog** térhódításával az egyház emberközpontú felfogását előtérbe helyezve először követeli meg az arányosságot, vagyis az élet kioltását a tisztán vagyon ellen irányuló cselekmények esetén tilalmazza. Arra csak akkor kerülhet sor, ha személy elleni támadással ötvöződik. Másik lényeges újítása, hogy jogszerűnek ismeri el a más érdekében kifejtett védelmi cselekményt, sőt erkölcsi kötelezettséggé is teszi. Tehát az önvédelmet kiszélesíti jogos védelemmé.⁹

Hazánkban már **Szent István törvényei** is tartalmazták, hogy a „házakba török és az ottan támadt viadalok”, kapcsán, hogy ha valamelyik támadó a támadás során életét veszti, „megtorlás nélkül feküdjön”, rokonainak semmiféle kompenzáció nem járt.¹⁰

A **Tripartitum** elismeri a jogszerű védekezést az élet, testi épség és vagyon elleni cselekmények esetén és azt is leszögezi, hogy az élet elleni cselekmények esetén nagyobb erő alkalmazása is jogos.

Az áttörést az **1843-44. évi javaslat** hozta meg, amely kazuisztikus szabályozást alkalmaz, és taxatív felsorolásban ismerteti a védelemben részesülő jogi tárgyakat. Az elhárító magatartásnak szükségesnek kell lennie, amelyet a javaslat szintén definiál.

Megemlítendő, hogy a javaslat csak a vagyon elleni jogtalan támadásnál követeli meg az arányosságot és a személy ellen irányuló cselekményeknél nincsen ilyen korlát.¹¹

A **Csemegi-Kódex**, az 1878. évi V. tc. a hatályos Btk.-hoz hasonlóan szabályozza a jogos védelmet. A megtámadottnak lehetősége van már a közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárítására is nem kell megvárnia az intézettséget.

⁶ Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: Büntetőjog I. – Általános rész. Budapest, 2012. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 242.o.

⁷ Ujvári: i.m. 12. o.

⁸ Belovics - Gellér - Nagy - Tóth: i.m. uo.

⁹ Ujvári: i.m. uo.

¹⁰ Tóth Mihály: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához, Büntetőjogi Szemle 2012/1. sz. 1. o.

¹¹ Ujvári: i.m. 15. o.

A védelmi tevékenység kifejthető a saját és más személye és vagyona védelmében, ekkor még hiányzik a közérdek védelme. A kódex csak a szükségesség fogalmát követeli meg, de a bírói gyakorlat az ehhez szorosan kapcsolódó arányosság követelményét is kialakította. A túllépést is szabályozza, de a maival ellentétben a korlátozott felismerési képességet nem ismeri még és a büntetés kizárását teszi csak lehetővé ijedtségből, megzavarásból vagy félelemből való túllépés esetén. A büntetőkódex már a jogos védelem kifejezést használja.¹²

A **Btá.**, az 1950. évi II. törvény váltotta fel a Csemegi-Kódex Általános Részét, amely előírja a menekülési kötelezettséget. Az arányosság kérdéséről ez sem rendelkezik, ezt a bírói jogalkalmazásra bízta.¹³

A következő állomás a **1961. évi V. törvény**. Ebben már megjelenik a büntetés korlátlan enyhítése, ha a védekező az elhárítás szükséges mértékét menthető felindulásból vagy ijedtségből túllépte.¹⁴

Az **1978. évi IV. törvény**, amelynek szövegében három jelentős változást hozott a 2009. évi LXXX. törvény. Elsőként az ijedtségből vagy menthető felindulásból történő túllépés esetén a büntetőjogi felelősség hiányát állapítja meg.

Másodsorban eltörölte a kitérés kötelezettséget, amelyet alkotmányellenesen a Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelve tartalmazott, ezáltal szűkítette a jogos védelem körét.

A harmadik jelentős változtatás, hogy deklarálták a megelőző jogos védelmet. Ujvári Ákos szerint a védelmi berendezés útján gyakorolható jogos védelem szabályozása nem igényel többlet feltételeket a személyesen kifejthető jogos védelemhez képest.¹⁵ Véleményem szerint minőségi különbség van a két védekezés között, de ezt majd a védelmi rendszerek kérdésénél fejtem ki bővebben.

A **2012. évi C. törvény** első tervezet¹⁶ így szólt:

26. §

„Nem valósít meg bűncselekményt, aki a saját, illetve a mások személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzése céljából telepített, az élet kioltására nem alkalmas védelmi eszközzel a jogtalan támadónak sérelmet okoz, feltéve, hogy a védekező mindent megtett, ami az adott helyzetben elvárható annak érdekében, hogy az általa telepített védelmi eszköz senkinek ne okozzon sérelmet.

27. §

(1) Nem valósít meg bűncselekményt, akinek a cselekménye a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.

(2) A jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az élet kioltására irányult volna ha

a) azt személy ellen éjjel, fegyveresen, felfegyverkezve vagy csoportosan követik el,

¹² Ujvári: i.m. 16. o.

¹³ Ujvári: i.m. 17. o.

¹⁴ Ujvári: i.m. 18. o.

¹⁵ Ujvári: i.m. 50-52. o.

¹⁶ A T/6958. számú törvényjavaslat 2012. februári változata

b) az a lakásba, éjjel, fegyveresen, felfegyverkezve vagy csoportosan történő jogtalan behatolás,

c) az a lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen vagy felfegyverkezve történő jogtalan behatolás.

(3) Nem büntethető, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból lépi túl.

(4) A megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől.”

A Tervezet egy törvényes vélelmet állít fel és fontos kérdések vonatkozásában leszűkíti a bíróságok mérlegelési jogkörét. Elegendő a törvényben meghatározott objektív szempontok bekövetkezése, amely alapot ad az élet kioltására. Továbbá nagymértékben kiszélesíti a védekező cselekvési lehetőségeit és megfosztja a jogalkalmazást az esetek egyedi sajátosságainak gondos elemzésétől a törvényben szabályozott körülmények vonatkozásában. Pedig a jogos védelemre vonatkozó rendelkezések alkalmazásánál, valamint a jogos védelmi helyzet megítélésénél az adott ügy történéseinek egész folyamatát, összességét figyelembe véve, a cselekménysor összefüggő vizsgálata alapján kell állást foglalni.¹⁷Márpedig az absztrakt törvényi tényállás ezt lehetetlenné teszi. A vélelem pedig (sajnos) nem a túllépésre ad lehetőséget, hanem felhatalmazást ad ezen helyzetekben a szabadabb ölésre. Ugyanis nem nagyobb mértékű sérelem okozását teszi lehetővé, hanem egy korlátlan, akár az élet kioltására is alkalmas erő alkalmazását.¹⁸

A második változat¹⁹ így rendelkezett (volna):

21.§

„Nem büntetendő annak a cselekménye, aki a saját, illetve a mások személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzése céljából telepített, az élet kioltására nem alkalmas védelmi eszközzel a jogtalan támadónak sérelmet okoz, feltéve, hogy a védekező mindent megtett, ami az adott helyzetben elvárható annak érdekében, hogy az általa telepített védelmi eszköz ne okozzon sérelmet.

22. §

(1) Nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges és azzal arányos.

(2) A jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna, ha

a) azt nem nyilvános helyen vagy nyilvános rendezvényen, személy ellen, éjjel, vagy fegyveresen, vagy felfegyverkezve vagy csoportosan követik el,

b) az a lakásba éjjel, vagy fegyveresen, vagy felfegyverkezve vagy csoportosan történő jogtalan behatolás, és személy elleni támadás veszélye is fennáll,

¹⁷ BH 2002.212

¹⁸ Tóth Mihály: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához, Büntetőjogi Szemle 2012/1. sz. 5-6.o.

¹⁹ A T/6958. számú törvényjavaslat 2012. áprilisi változata

c) az a lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történő jogtalan behatolás, és személy elleni támadás veszélye is fennáll.

(3) Nem büntethető, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból lépi túl.

(4) A megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől.”

Fontos megemlíteni, hogy a szövegbe bekerült az arányossági kritérium, amelyet idáig csak a 15. számú irányelv tartalmazott. Kisebb változtatások ellenére továbbra is fennáll az a helyzet, hogy a bíróságok mérlegelési körét fontos kérdések vonatkozásában szűkíti le az általános törvényes vélelem. Ugyanis nem kell a bíróságoknak vizsgálni a szükséges mérték kérdését, mert ezt a vélelem helyettesíti, holott pontosan ilyenkor lenne a jogalkalmazó gondos mérlegelésére szükség. Továbbá lehetővé teszi, hogy a vagyon vagy „csupán” személy elleni támadás elhárítása esetén is lehetőség nyíljon a támadó életének kioltására. Ez természetesen elfogadhatatlan egy jogállamban és Európában páratlan. Ugyanis a kontinensen több törvénykönyve a védekezés körét tágítja ki hasonló esetekben és nem korlátozás nélküli felhatalmazást ad. Tóth Mihály véleményét csak osztani tudom, hogy a törvény szövegének szerkesztése borzalmas és szerencsére nem az abban megadott formában került elfogadásra ez törvényi tényállás szövege az új Btk.-ban.²⁰

A 2013. július 1. napjától hatályos szöveg jelentős újításként bevezette a - hallatlanul sok vitát kiváltó - szituációs jogos védelmet és kevésbé jelentős, de megjegyzendő változtatása, hogy külön szakaszban, elsőként a megelőző jogos védelmet szabályozza, csak utána a klasszikus jogos védelmet. Fontos még kiemelni, hogy a hatályos Btk. már büntetendőségről rendelkezik, azaz magát a védelmi cselekményt értékeli társadalomra nem veszélyesnek.

21. §

„Nem büntetendő annak a cselekménye, aki a saját, illetve a mások személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzése céljából telepített, az élet kioltására nem alkalmas védelmi eszközzel a jogtalan támadónak sérelmet okoz, feltéve, hogy a védekező mindent megtett, ami az adott helyzetben elvárható annak érdekében, hogy az általa telepített védelmi eszköz ne okozzon sérelmet.

22. §

(1) Nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.

(2) A jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna, ha

a) azt személy ellen

aa) éjjel,

ab) fegyveresen,

ac) felfegyverkezve vagy

ad) csoportosan követik el,

²⁰ Tóth Mihály: i. t. 6.-7. o.

b) az a lakásba

ba) éjjel,

bb) fegyveresen,

bc) felfegyverkezve vagy

bd) csoportosan történő jogtalan behatolás, vagy

c) az a lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történő jogtalan behatolás.

(3) Nem büntethető, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból lépi túl.

(4) A megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől.”

3. A jogos védelem jogpolitikai indokai

A szakirodalom szerint a jogtalan támadással szembeni törvényes védekezés adja a jogos védelem jogpolitikai indokát. Ugyanis a jogos védelemi helyzet létrejötte esetén jog áll szemben jogtalansággal.²¹ A jogtalanságot és a jogsértéseket pedig az államnak kellene minden eszközzel elhárítani és megakadályozni, habár érthető okokból erre nincsen mindig lehetősége, ezért meg kell engednie az állampolgárainak, hogy maguk gyakorolják e jogot.²² Ezt támasztja alá Földvári József írása is: „Igaz ugyan, hogy az államhatalom feladata az állampolgárok életének és vagyonának védelme, e védelmi jogból kénytelen átengedni egy részt polgárainak olyan esetekben, amikor az államhatalmi védelem nem elegendő. Hangsúlyozni kívánjuk azonban már e helyütt is, hogy az állam csak védelmi jogából engedett át meghatározott kört polgárainak, de semmit sem a felelősségre vonás, az ítélkezés jogából.”²³

Belovics Ervin úgy foglalja össze, hogy „...e büntetendőséget kizáró ok törvénybe iktatásának az alapja az, hogy a jogosan védekező olyan támadást hárít el, amelynek megakadályozására a bűnüldöző hatóságok lennének jogosultak és kötelesek. Amennyiben ezek a szervek az említett kötelezettségüknek nem képesek eleget tenni, a megtámadott számára biztosítani kell a védekezés jogát. Lényegében tehát a jogszerűen védekező a társadalom védekezését valósítja meg a támadóval szemben.”²⁴

Hasonlóan fogalmaz Sólyom László is, miszerint „... a jogtalan támadás színhelyén az állam bűnüldöző szervei éppen nincsenek jelen, s így a megtámadott (vagy az érdekében fellépő személy) a támadóval szemben a társadalom védekezését valósítja meg.”²⁵

Továbbá a védekező nem csak az egyén érdekében, hanem a társadalom érdekében is cselekszik, ugyanis a jogos védelem a bűncselekmény elkövetésének megelőzése, megakadályozásának egyik eszköze, hiszen ha számítani lehet a kifejtésére, az olyan visszatartó hatású lehet, mint maga a büntetés.²⁶

A 2012. évi C. törvény megalkotásakor a jogalkotót az a szándék vezette, hogy a jogos védelem kiszélesítésével hatékonyabb védekezési lehetőségeket tudjon biztosítani a megtámadottnak, ezáltal visszaszorítsa az egyre gyakrabban előforduló erőszakos bűncselekményeket. Az a tény ugyanis a generális prevenciót szolgálja, ha az elkövető alappal számíthat arra, hogy a törvényben meghatározott védett jogtárgyak elleni támadásának súlyos következményeit egyre nagyobb valószínűséggel neki kell majd viselni, ami bizony egyre szélesebb körben az életének kioltása is lehet. „Minél kockázatosabbá válnak az efféle gaztettek (és minél köztudottabban kockázatosak), annál kevesebben próbálkoznak majd meg velük, és ez nemcsak a jogvédelmet igénylő lakosság, hanem végső soron a jogsértésekre hajlamos egyének számára is előnyös lesz.”²⁷

²¹ Tokaji Géza: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984. 248-249. o.

²² Finkey Ferenc: A Magyar Büntetőjog tankönyve, Grill, Budapest, 1909. 174-175. o.

²³ Földvári József: Magyar Büntetőjog. Általános Rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 134. o.

²⁴ Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok. HVG-ORAC HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2009. 77. o.

²⁵ 23/1990. AB. Határozat a halálbüntetésről, Sólyom László párhuzamos véleménye

²⁶ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2004. 207. o.

²⁷ Székely János: A jogos védelem. Igazságügyi Minisztérium. Budapest, 1983. 288.o.

Ezt fejezte ki Kónya István is egy interjúba adott válaszában, miszerint „... legalább ennyire elképzelhető az is, hogy az új szabályok jobban elgondolkodtatják a potenciális elkövetőket és kevesebben vágnak bele ilyen cselekményekbe, vagy ha mégis, a megtámadott védekezése nyomán nagyobb számban állnak el a cselekmény véghezvitelétől.”²⁸ Ezen jogalkotói célnak elérése érdekében kerültek bevezetésre a szituációs jogos védelem keretében a törvényi vélelmek. A jogos védelemmel kapcsolatban a bírói gyakorlat által kialakított alapelv, hogy a támadónak kell viselnie a jogtalan támadás elhárításának minden kockázatát. A jogalkotó a társadalmi viszonyokat szem előtt tartva, úgy vélte, hogy szükséges egy nagyobb lélegzetvételű újítást bevezetni annak érdekében, hogy a támadással szembeni védekezés eredményesebb lehessen. Ez a szabályozás tehát reményeik szerint a jogos védelem elégséges kiterjesztése ahhoz, hogy a jogtalansággal szemben sikeresen tudjanak az állampolgárok védekezni.

²⁸ Forrás: <http://www.lb.hu/hu/sajto/konya-istvan-interjuja-az-mti-nek-az-uj-btk-tervezeterol>
Letöltve: 2014.02.15.

4. A klasszikus jogos védelem

A hatályos törvény a 22.§ (1) bekezdésében a jogos védelem klasszikus esetét határozza meg.²⁹ A törvényből egyértelműen kitűnik, hogy a jogos védelem nem önvédelmet jelent, azt kifejezheti a megtámadott és bárki más is a személy, javak és közérdek védelme érdekében. Tehát a jogos védelem alapján védelemben részesített jogtárgyak köre a saját illetve más vagy mások személye, javai és a közérdek. Ez a bekezdés a végrehajtott cselekmény büntetendőségét zárja ki. A jogos védelmi helyzetet a jogtalan támadás és annak közvetlenül fenyegető veszélye hívja életre. Két jellemzője tehát a jogtalan támadás és az ezzel szembeni védekezés.³⁰

4.1.A jogtalan támadás ismérvei

A jogos védelmi helyzetet a törvényben megnevezett védett jogtárgyak ellen intézett jogtalan támadás vagy annak közvetlen fenyegetése hozza létre. A jogtalan támadás jogellenességet jelent. Ez azt jelenti, hogy objektíve konkrét bűncselekmény törvényi tényállásának tárgyát, illetve tárgyi oldalát tekintve kell tényállásszerűnek lennie. Tehát jogellenes a támadás, ha részben vagy egészben megvalósítja valamely különös részi bűncselekmény törvényi tényállását vagy ennek közvetlen veszélyével fenyeget. A jogtalanság objektív ismérv. Így tehát, a gyermek, a kóros elmeállapotú személy támadása is lehet jogtalan. A jogtalan támadás elhárításának minden kockázatát a támadónak kell viselnie.³¹

Ha a bűncselekménynek szabálysértési alakzata is van, akkor ez is megalapozza a jogos védelmi helyzetet.³² Továbbá az olyan cselekmény, amelynek csak szabálysértési alakzata van szintén elhárítható jogos védelemmel tekintettel a 2012. évi II. törvény 2.§ (7) bekezdésére, amely kimondja, hogy szabálysértés miatt nem vonható felelősségre, akivel szemben büntetendőséget kizáró ok áll fenn.

A támadás csak aktív magatartás lehet. Egyes szerzők álláspontja szerint a mulasztást is lehet támadásként értékelni. Mulasztással valósul meg, amikor a passzív magatartás a már aktív támadással létrehozott jogellenes állapot fenntartását célozza.³³ Tehát mulasztást is lehet támadásként értékelni, ehhez azonban az is szükséges, hogy meg legyen a cselekvési lehetőség és képesség is, továbbá a mulasztás cselekvési kötelesség elleni nem tevés legyen.³⁴ Az állapot bűncselekmények esetében, amikor egy aktív magatartással megvalósított támadás jogellenes állapotot hoz létre, akkor azzal szemben is megállapítható a jogos védelem, aki ezt az állapotot tovább fenntartja. Ekkor ugyanis az időleges passzív magatartás a már aktív magatartással létrehozott állapot fenntartását célozza és megalapozza a jogos védelmi helyzetet. Ezért, amikor az emberrablás egyik sértettje, akit korábban bántalmaztak és megfenyegettek, az őt fogva tartó őrnek a pillanatnyi figyelmetlenségét kihasználva úgy menekül meg, hogy az őrt megöli, jogos védelmi helyzetben van és cselekménye nem büntetendő, ugyanis az őr passzív magatartása már a létrehozott jogellenes állapot fenntartására irányult, mely magában hordozta a jogtárgy további sérelmének reális lehetőségét.³⁵ Ez azonban koránt sem jelenti azt, hogy a mulasztás is értékelhető támadásként.

²⁹ Nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.

³⁰ Belovics Ervin: i.m. 78.o.

³¹ BH 1996.292.

³² Belovics Ervin: i.m. 86-88.o.

³³ Nagy Ferenc: i. m. 208.o.

³⁴ Mészáros Ádám: A jogos védelem szabályozásának lehetséges irányai, Jogelméleti Szemle 2011/1. sz. 3. o.

³⁵ BH 1997. 512.

Összegezvén tehát olyan aktív emberi magatartásként lehet felfogni a támadást, mely megvalósítja valamely bűncselekmény vagy szabálysértés tényállásának objektív ismérveit, és amely lényegében arra irányul, hogy valamely fennálló állapotot fenntartsion vagy megváltoztasson.³⁶

Fontos, hogy csak emberi magatartás valósíthat meg támadást, ugyanis csak ember képes jogtalanságot elkövetni, márpedig a jogos védelem alaptétele, hogy jog áll szemben jogtalansággal. Ezért a végszükségben lévővel szemben nem a jogos védelem szabályai szerint, hanem a végszükség rendelkezései szerint lehet védekezni. Ebből következik, hogy az állattal megvalósított támadást is a végszükség szabályai szerint lehet elhárítani.

A támadásnak intézettnek vagy közvetlenül fenyegetőnek kell lennie. Akkor intézett a támadás, ha az elkövető már megkezdte a Különös Részből büntetni rendelt bűncselekmény megvalósítását vagy annak szabálysértési alakzatát. A támadás megkezdésekor a jogtalan támadó van előnyben, hiszen a támadás irányultságát és intenzitását csak ő ismeri, ezért a jogalkotó lehetővé teszi a támadás megkezdése előtti védekezést is, vagyis elegendő a támadás közvetlenül fenyegető volta is.³⁷ Közvetlenül fenyegető, ha a támadás megkezdésétől azonnal vagy rövid időn belül tartani lehet és a kifejtésnek akadálya nincsen.³⁸ Így a védekezőnek nem kell megvárnia, hogy a támadás ténylegesen sérelmet okozzon, hanem lehetőséget biztosít a törvény a megelőző csapásra.³⁹ Könnyen belátható, hogy a támadás zavartalan megkezdése a támadót helyzeti előnybe juttatná, és nagymértékben csökkentené az elhárítás sikerét.⁴⁰ Ezt már Nagy Péter cár is szükségesnek tartotta: „Nem kell, hogy az ellenféltől várjuk az első csapást, mert éppen az ilyen első csapásból származhatik, hogy ellenszegülni is egészen elfelejtünk.”⁴¹ A megelőző elhárítás kifejtésére akkortól van lehetősége a védekezőnek, ha a támadás legalább már közvetlenül fenyegető, ugyanis a jogtalan támadás előkészítése nem alapozza meg a jogos védelmi helyzetet.⁴² Földvári József is azon a véleményen van, hogy „a fenyegető támadást csak nagyon rövid idővel előzheti meg az elhárító cselekmény.”⁴³

Tehát jogos védelmi helyzet akkor áll fenn, ha a megtámadott reálisan tarthat a jogtalan támadás megkezdésétől vagy folytatásától. Ha a jogtalan támadás véget ér, a jogos védelmi helyzet megszűnik. A jogellenes támadás abbahagyásának azonban egyértelműnek és a megtámadott által is felismerhetőnek kell lennie, ezért nem elegendő a támadó egyéni döntése, hogy felhagy a támadással, hanem annak a kívülvilágban is felismerhetőnek, érzékelhetőnek kell lennie.⁴⁴ Annak, hogy a támadás véget ért, az összes körülmény figyelembe vételével megállapíthatóan kétséget kizáró jellegűnek kell lennie. Ilyen például, ha a támadó hátat fordít a megtámadottnak és elhagyja a helyszínt vagy eldobja a fegyvereit.

³⁶ Nagy Ferenc: Gondolatok a jogos védelemről, Európai Jog 2004. 4. sz. 5. o.

³⁷ Belovics Ervin: i.m. 88.o.

³⁸ Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: Büntetőjog I. – Általános rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2012. 246. o.

³⁹ BH 2002.213.

⁴⁰ Székely János: A jogos védelmi helyzet, Magyar Jog 1971./10. sz. 609. o.

⁴¹ M. I. Jakubovics: Ucsenie o neobhodimoy oborone v szovetszkom ugolovnom prave, Vüzsaja skola, Moszkva, 1967. 29. o. idézi Székely János: A jogos védelmi helyzet, Magyar Jog, 1971./10. sz. 610. o.

⁴² Tokaji Géza: i.m. 250. o.

⁴³ Földvári József: i.m. 137. o.

⁴⁴ Belovics Ervin: i.m. 90.o.

4.1.1. Személy elleni támadás

A személy elleni támadás irányulhat az élet, az egészség, a testi épség, a nemi élet szabadsága valamint a személyhez fűződő jogok ellen. A személyhez fűződő jogok elleni támadás kérdéséről a jogos védelem korlátai körében írok majd. Minden személy elleni támadás quasi praeterintencionális sérelem bekövetkezését hordozza magában,⁴⁵ ezért minden testi épség elleni támadásnál az életveszély elhárításának a szabályai az irányadók. A védelmi jog az élet elleni támadásoknál a legjelentősebb, hiszen ezeket a támadó életének kioltásával is el lehet háritani figyelemmel a jogi tárgyak egyenértékűségére. Ebben a körben az arányosság kérdését nem kellett vizsgálni.⁴⁶ Ekkor a törvény nem ölési jogot enged a védekezőnek, hanem ez az állam által átengedett védekezési jog, amely elmehet odáig is, hogy a támadó életét kioltják.⁴⁷

Testi épség elleni támadásnál a szükségesség és arányosság kritériumainak vizsgálata elengedhetetlen volt. A szükségesség arra adott választ, hogy jogos védelem feltételei fenn álltak-e és védekező jogos védelmi helyzetben cselekedett-e, míg az ezzel összefüggő arányosság arra mutatott rá, hogy a védekezés arányos volt-e a támadással. A Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelve szerint az arányosság az jelentette, hogy a védekező cselekmény nem okozhatott aránytalanul nagyobb sérelmet, mint amelyet a támadó cselekmény okozott volna. Tehát jogszerűen okozható volt súlyosabb sérelem, de az aránytalanul nagyobb nem lehetett. Így súlyos testi sértést okozó vagy azzal fenyegető támadás elhárítható lehet életveszélyt vagy halált okozó testi sértéssel is.⁴⁸ Azt, hogy a támadás milyen sérelemmel fenyegetett, az objektív körülményekből kell megítélni.⁴⁹ A 4/2013 BJE határozatban kimondta a Kúria, hogy a jogtalan támadással szemben kifejtett védekezés jogszerűségének egyetlen kritériuma a szükségesség, amely azt jelenti, hogy a védekező által alkalmazott elhárítási módnál nem állt rendelkezésre enyhébb a támadás elhárítása érdekében.

4.1.2. Vagyon elleni támadás

A vagyon fogalmába beletartoznak a vagyoni jogok valamint az ezeket megtestesítő vagyontárgyak is. A büntetőjog a tulajdonosi jogok mellett a birtokot is védelmezi, de nem vehető igénybe kötelmi jogok érvényre juttatása érdekében. A büntetőjog mellett a polgári jog is lehetővé teszi a védekezést, ugyanis önhatalommal minden olyan támadás elhárítható, amely a tulajdonjog gyakorlását korlátozza, vagy a birtoklást akadályozza.⁵⁰ A gyakorlatban tisztán vagyon elleni támadás nem nagyon képzelhető el, ahhoz általában mindig párosul egy erőszakos személy elleni cselekmény is. Ezekben az esetekben a személyhez fűződő jogok megelőzik a vagyoni jogokat, tehát a védekező cselekményét a személy elleni támadásoknál kifejtett arányosság szerint kell értékelni és megítélni.⁵¹

Nehezebben megítélhetőbbek a tisztán vagyon elleni támadások. Ilyenkor ugyanis a megtámadott oldalán anyagi javak és/vagy jogok szenvednek sérelmet, míg a támadó oldalán élet és testi épség sértésén keresztül a személyhez fűződő jogok sérülnek. A kérdés az, hogy

⁴⁵ Ujvári Ákos: A jogos védelem alakuló szabályozása a Btk. kodifikációjának tükrében, Jogelméleti Szemle, 2010./1.sz. 4. o.

⁴⁶ A Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelve az élet és a testi épség büntetőjogi védelméről

⁴⁷ 23/1990. AB. Határozat a halálbüntetésről, Sólyom László párhuzamos véleménye

⁴⁸ BH 1996.405.

⁴⁹ Belovics Ervin - Békés Imre - Busch Béla - Domokos Andrea - Geller Balázs - Molnár Gábor - Margitán Éva - Sinku Pál: Büntetőjog Általános Rész. HVG- ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2010. 177. o.

⁵⁰ BH 2012.1.

⁵¹ Ujvári: i.m. 199. o.

hogyan lehet az egymással szembenálló jogokat összemérni tekintettel azok heterogenitásukra.⁵² Erre a kérdésre az a 15. számú irányelv sem nyújtott megnyugtató választ, mert érdemben csak a személy elleni támadások arányosságát rendezte. Ezekben az esetekben a bíróságnak figyelembe kell venni a támadott javak értékét, a jogtalan támadás milyenségét, a védekező cselekményt és az eset egyéb körülményeit.

Belovics Ervin véleménye szerint ezek a különböző jogi értékek összemérhetőek egy közös nevező, mégpedig a büntetési tétel alapján. Meg kell vizsgálni, hogy az adott vagyon elleni támadásnak mekkora a büntetési tétele és ahhoz viszonyítva kell meghatározni a védekező cselekmény arányosságát. Másik elképzelése szerint a jogrend egységéből kiindulva, a nem vagyoni kártérítés mintájára a testi épségben esett károkat is meg lehet határozni, és ahhoz mérten lehet a védekező cselekmény arányosságáról nyilatkozni. Ujvári szerint azonban a büntetési tételek összemérése a törvényesen alá nem támasztható kritérium hasonlóképpen az arányossághoz és ezért a védekezés szükségtelen szűkítése miatt elfogadhatatlannak tartja. A nem vagyoni kártérítést, mint más jogág által szabályozott intézményt a büntetőjogtól idegennek és ezért nem alkalmazhatónak véli.⁵³ Véleményem szerint a nem vagyoni kártérítés alapján meg lehetne határozni a védekezéssel okozott sérülések nagyságát és ez támpontot nyújthat a bírónak a konkrét eset megítélésénél. Én Ujvári véleményét osztom, aki szerint a védekező cselekmény szükségességét kell figyelembe venni, akként, hogy a védekezés addig szükséges, ameddig a támadás elhárítására irányul.⁵⁴

Azon korábbi tétel, hogy a tisztán vagyon elleni támadásoknál, a támadás elhárításának szükségessége esetén, a védelmi szándék még eshetőleges formában sem irányulhat a támadó életének kioltására lényegében bizonyos esetekben értelmét veszítette.⁵⁵ Ide hozható példaként a hatályos törvény 22. § (2) bekezdésének b) és c) pontja, amelynek esetében még vagyon elleni támadás sem szükséges ahhoz, hogy a támadónak halálát okozza a védekező. Az előbbi esetben elég, ha a törvényben meghatározott minősítő körülmények egyikének megvalósításával történik a lakásba való jogtalan behatolás, míg az utóbbi pont esetében csupán annyi szükséges, hogy a lakáshoz tartozó bekerített helyre történjen fegyveresen a jogtalan behatolás. Az utóbbi esetben még vagyon elleni támadás sem szükséges elegendő a magánlaksértés büntetnének megvalósulása.

4.1.3. Közérdek elleni támadás

Közérdek is lehet a jogos védelem tárgya. Közérdek alatt a jog által elismert közösségi érdeket értjük. A közérdek magában foglalja a köznyugalmat, a közbiztonságot, az államigazgatás valamint az igazságszolgáltatás zavartalan működését is.⁵⁶ Közérdekre hivatkozva tehát akkor lehet fellépni, ha a bűncselekmény kifejtésének vagy folytatásának megakadályozása az egész közösség érdeke. Ez nemcsak a társadalom egészének érdekét jelenti, hanem annak egyes közösségének érdekeit is.⁵⁷ Ezen jogtárgyak köre meglehetősen elvont, de azért nem hagyhatók figyelmen kívül. Vannak olyan bűncselekmények, amelyek csak a köznyugalom és közrend ellen irányulnak és konkrét sértetjük nincsen. Példának felhozható a garázdaság amennyiben sem vagyon sem személy elleni bűncselekménnyel nem áll halmazatban. A garázdaság folytán létrejött jogellenes helyzetbe közérdekből beavatkozó, illetve a rend helyreállítása érdekében cselekvő személy nyilvánvalóan nem vonható a

⁵² Ujvári: i.m. 199. o.

⁵³ Ujvári Ákos: Jogos védelem- arányosság, Jogelméleti Szemle 2009./1. sz. 6. o.

⁵⁴ Ujvári: i.m. 225. o.

⁵⁵ Ujvári Ákos: i.t. 8. o.

⁵⁶ Belovics Ervin: i.m. 95.o.

⁵⁷ Belovics - Gellér - Nagy - Tóth: i.m. 247. o.

garázdaságot megvalósító csoport fogalma alá, mert nem a köznyugalom ellen fejt ki tevékenységét, tehát jogos védelmi helyzetben van.⁵⁸

Erre hozható példának a BH2013.31. számú döntés is, melynek történeti tényállása szerint az I. rendű és II. rendű terheltek valamint V.G. egy pincében iszogattak, amikor I. rendű terhelt a pince előtt indok nélkül ököllel arcon ütötte II. rendű terheltet. Ezt követően II. rendű terhelt szintén ököllel arcon ütötte I. rendű terheltet, majd ezt követően ököllel többször megütötték egymást testszerte. Miután V.G. értesült róla, hogy a barátját, II. rendű terheltet bántalmazta I. rendű terhelt, hozzá lépett és ököllel arcon ütötte, majd egymást testszerte többször megütötték ököllel. A bántalmazás következtében I. rendű és II. rendű vádlott is 8 napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedtek el, azonban könnyű testi sértés miatt magánindítványt egyikük sem terjesztett elő. A három személy indokolatlanul agresszív és a társadalmi normákkal ellentétes cselekménye alkalmas volt arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen. A megyei bíróság, mint másodfokú bíróság a II. rendű terhelt cselekményének minősítését társtettesként elkövetett garázdaság vétségére változtatta az indokolása szerint azért, mert II. rendű terhelt cselekménye az őt ért támadás tekintetében szükséges volt, azonban az arányosságot megsértette. Továbbá jogos védelmi helyzet nem állt fenn, amikor egymást szándékegységben ököllel többször megütötték, mert az elhárító cselekmény ekkor már megtorlásba csapott át. Az ügydöntő határozat ellen felülvizsgálati indítványt nyújtottak be, amely alaposnak bizonyult. A Kúria kimondta, hogy II. rendű magatartása szükséges és arányos volt, az mindvégig a védekezés keretei között maradt és időben sem lépte túl a megengedett határokat. Az I. rendű terhelt az első ütés leadását követően sem hagyott fel, hanem azt tovább folytatta, valamint a II. rendű terhelt csak addig ütött vissza, amíg az I. rendű terhelt támadta. Az elhárító cselekmény a támadással azonosan pusztán kézzel, testre mért ütésekkel történt, ezért a másodfokú bíróság tévesen állapította meg, hogy az elhárító cselekmény lényegesen meghaladta azt a mértéket, amely mellett a jogos védelem megállapítható lett volna.

Leszögezte továbbá, hogy a történések folyamatát mindig a maga egészében, egységesen kell értékelni és a jogos védelmi helyzet egészen addig fennáll, amíg a megtámadott reálisan tarthat a támadás folytatásától. Tehát a II. rendű terhelt kizárólag a támadás elhárítása körében ütötte meg az I. rendű terheltet.

Az eljáró bíróságok megállapították, hogy a támadás és az elhárítás alkalmas volt riadalom és megbotránkozás okozására, ezzel a köznyugalom megzavarására. Így tehát a garázdaság vétségének törvényi tényállási elemei megvalósultak. A Kúria ezzel kapcsolatban következetes gyakorlatára utalt,⁵⁹ miszerint a jogos védelmi helyzetben kifejtett - formailag a garázdaság bűncselekményének törvényi tényállásába illeszkedő - cselekménynek nincs társadalomra veszélyessége. A fenti okokra tekintettel a II. rendű terheltet a garázdaság miatt emelt vád alól felmentette.

⁵⁸ A Legfelsőbb Bíróság 4/2007. számú büntető jogegységi határozata

⁵⁹ BH2011.269.

4.2. Az elhárító cselekmény jellemzői

A védekező cselekménynek elhárító jellegűnek kell lennie. Olyan aktív magatartás, amely a jogtalan támadás elhárítására irányul és kimeríti a Btk. Különös Részében büntetni rendelt valamely bűncselekmény törvényi tényállását. Jogellenességét az zárja ki, hogy jogtalan támadás elhárítása végett fejtik ki. A jogos védelmi helyzet időben addig áll fenn, amíg a megtámadott számíthat a támadás megkezdésére illetve, amíg az folyik, és akkor szűnik meg, ha az objektív körülményekből kétséget kizáróan következtetni lehet a támadás abbahagyására.⁶⁰ Önmagában a támadás eszközeinek elvétele miatt nem szűnik meg a jogos védelmi helyzet, ha számítani lehet további támadásra.⁶¹

A jogos védelmet a hatályos törvény objektív büntethetőségi akadályként határozza meg, ugyanis a megvalósított cselekmény nem büntetendőségéről rendelkezik. Ez a cselekmény, amelyet a jogtalan támadás elhárítása érdekében fejt ki a megtámadott - habár valamelyik különös részi törvényi tényállást valósítja meg - nem veszélyes a társadalomra, ezért bűncselekményt sem valósít meg. Tehát a cselekmény büntetendőségének hiányát eredményezi, amely valamennyi elkövetőre érvényes. Az elhárító cselekmény kényszerű, amit a jogtalan támadás generál, azt a védekező csupán szükségszerűségből tanúsítja, ezért e körben nem a védekező személyét kell értékelni és annak a cselekményhez fűződő tudattartalmát, hanem magát a cselekményt, a tárgyi oldalt.

Így az új törvény szerint a 21.§ és a 22.§ (1) bekezdésben meghatározott magatartások nem jogellenesek, vagyis nem büntetendők. Viszont a 22.§ (3) bekezdésében szabályozott cselekmény büntetendő, azaz jogellenes, de az ijedtség vagy menthető felindulás miatt az elkövetője nem büntethető. Ez tehát személyhez kapcsolódó büntethetőséget kizáró ok, amelyet minden személy tekintetében külön kell vizsgálni.

Az elhárító cselekmény mindig kényszerű, ha van jogtalan támadás, akkor annak elhárítása szükséges. A védelem azonban csak a támadóval szemben jogos. A védekezés akkor jogos, ha az a támadás elhárításához szükséges, ezért a jogos védelmet a megtorlás eszközeként nem lehet felhasználni.

⁶⁰ Belovics Ervin: i.m. 99.o.

⁶¹ BH 2004.92.

4.2.1. Arányosság és szükségesség

Mind a korábbi mind pedig a hatályos törvényszöveg kizárólag a szükségesség kritériumát tartalmazza az elhárító cselekménnyel kapcsolatosan. A korábbi bírói gyakorlat alakította ki az arányosság fogalmát, amelyet aztán a Legfelsőbb Bíróság a 15. számú irányelve III. részének 4. bekezdésében értelmezett az ítélkezési gyakorlat egységesítése céljából.

A Legfelsőbb Bíróság szerint akkor volt arányos az elhárító cselekmény, ha nem okozott aránytalanul nagyobb sérelmet, mint amelyet a jogtalan támadás okozott volna. Továbbá kimondták, hogy élet ellen vagy a nemi szabadság elleni erőszakos bűncselekmények esetén az arányosság kérdését nem kell vizsgálni.

A szakirodalomban nincs egységes álláspont az arányosság tekintetében. Földvári szerint az arányosságot nem szükségtelen külön tárgyalni, az okozott sérelemnek tehát arányosnak kell lenni azzal a sérelemmel, amit a támadás okozott volna.⁶² Gellér Balázs szerint viszont a joggyakorlat alkotmányellenesen alakította ki és az élettől elrugaszkodva alkalmazza az arányosság kritériumát.⁶³ Ezt támasztja alá Ujvári Ákos véleménye is. A felelősséget tágító bírói jog ily módon a büntetőséget alapító szokásjog bírói tilalmába ütközik, mely a büntetőjogi jogelvekből tételesen levezethető korlátozás.⁶⁴ Továbbá az Alaptörvény IV. cikkének (2) bekezdése⁶⁵ és V. cikkének⁶⁶ megfelelően törvényben kellene előírni az arányosság kérdését. Ugyanezt támasztja alá a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 4. §⁶⁷ is.

Az arányosságot a szükségességből fakadó kritériumnak tekintették, de ellentmondásokat lehetett megfigyelni az ítélkezési gyakorlatban. Egyes döntésekből az derül ki, hogy a szükségesség és arányosság kérdését külön-külön vizsgálták, ugyanis először az elhárító cselekmény szükségességét nézték, amely arra adott választ, hogy létrejött-e a jogos védelmi helyzet, majd az arányosságot, hogy a védelmi cselekmény nem okozott-e aránytalanul nagyobb sérelmet, mint amelyet a támadás okozott volna.⁶⁸

Erre hozható példának a BH 1986.169. számú döntés. Az irányadó tényállás szerint a vádlott és a sértett ugyanabban a vendéglőben iszogatott, amikor szövtámasba keveredtek és a sértett megütötte a vádlottat, aki ettől a földre esett, és amikor megpróbált felállni ismét megütötte a sértett. A terhelt a további támadások elhárítása végett elővette a zsebkését, amellyel mellkason szúrta a sértettet. A szúrást észlelve a sértett továbbra is a vádlottra támadt. A megyei bíróság életveszélyt okozó testi sértés miatt elmarasztaló ítéletet hozott a vádlottal szemben. A Legfelsőbb Bíróság azonban megállapította, hogy a megyei bíróság tévedett, ugyanis a vádlott jogos védelmi helyzetben cselekedett. A terhelt ugyanis több ütés után vette elő zsebkését, hogy azzal tartsa távol magát a nála erősebb fizikumú, ismét támadásra készülő sértett. Ezért a vádlott védekezése szükséges volt a jogtalan támadással szemben. Továbbá kimondta, hogy a jogos védelem körében a szükségességen túli másik követelmény, az arányosság. Ennek a sérelme viszont a tényállásban megvalósult, amikor a pusztán kézzel

⁶² Földvári József: i.m. 139.o.

⁶³ Gellér Balázs: A magyar büntetőjog tankönyve. Magyar Közlöny Lap és Könyvkiadó. Budapest, 2008. 172.o.

⁶⁴ Ujvári Ákos: Jogos védelem- arányosság, Jogelméleti Szemle, 2009/1. sz. 1.o.

⁶⁵ „Senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani.”

⁶⁶ „Mindenkinek joga van törvényben meghatározottak szerint a személye, illetve a tulajdona ellen intézett vagy az ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához.”

⁶⁷ „Ha egy tárgykört törvény szabályoz, törvényben kell rendezni az alapvető jogintézményeket és a szabályozási cél megvalósulásával összefüggő lényeges garanciákat.”

⁶⁸ Ujvári Ákos: i.m. 2009. 99.o.

támadó sértett ellen a vádlott kést használt, hogy a támadását elhárítsa. Ezért az elhárítás indokolt mértékét túllépte. A túllépés azonban menthető ijedtségből származott, ami korlátozta a védekezés megengedett mértékének felmérésében és felismerésében.

Látható, hogy a Legfelsőbb Bíróság a törvényben előírt szükségességen túl támasztott egy szűkítő körülményt is a védekezővel kapcsolatban. Nem elegendő, hogy a védelmi cselekmény szükséges, kell az is, hogy arányos legyen a támadás által okozni kívánt sérelemmel.

Más ítéletben pedig a szükségesség fogalmából látták levezethetőnek a törvényben elő nem írt arányosság követelményét. Ezt fogalmazta meg a Legfelsőbb Bíróság a BH 2003.394. számú elvi határozatában, amikor kimondta, hogy „A szükségesség azt is magában foglalja, hogy az elhárító cselekmény nem idézhet elő aránytalanul súlyosabb sérelmet, mint amelyet a jogtalan támadás okozott volna.”

Az arányossággal kapcsolatban a legkritikusabb terület, hogy meddig terjedhet a védekezés kizárólag a vagyon elleni támadás esetén. Ilyenkor ugyanis a megtámadott oldalán anyagi javak és/vagy jogok szenvednek sérelmet, míg a támadó oldalán élet és testi épség sértésén keresztül a személyhez fűződő jogok sérülnek. A kérdés az, hogy hogyan lehet az egymással szembenálló jogokat összemérni tekintettel azok heterogenitásukra.⁶⁹ Belovics szerint kell egy közös nevezőt találni, ami alapján az összehasonlítást el lehet végezni és ez szerinte a támadó által elkövetett bűncselekmény és a védekezés során kifejtett magatartás jogi minősítése és az ehhez kapcsolódó törvényi büntetés.⁷⁰ Továbbá a nem vagyoni kár mintájára - tekintettel a jogrend egységességére - a testi épség elleni cselekményeket is „forintosítani” lehetne.⁷¹ Ujvári szerint azonban ez nem lehet helyes megoldása a problémának, ugyanis az arányosságot a törvény szövege nem tartalmazza valamint az arányosság és szükségesség nem azonos fogalmak, hanem az arányosság a bírói gyakorlat által kialakított, a szükségességet tovább szűkítő követelmény.⁷² Ujvári a nem vagyoni kár ötletét a büntetőjogtól idegennek tartja, ami által szerinte lehetővé válhatna az is, hogy egy súlyos vagyon elleni cselekmény elhárítható legyen a támadó életének kioltásával.⁷³ Elmondható, hogy a tisztán vagyon elleni támadások elhárításának határaival kapcsolatban sem a Btk. nem rendelkezik, sem a Kúria nem adott iránymutatást a jogegységi határozatában. Csupán annyi szögezhető le bizonyossággal, hogy a védekezés ebben az esetben nem terjedhet a támadó életének szándékos kioltásáig, azonban pontosabb meghatározást a védelmi cselekmény mértékére nem ad a szakirodalom.⁷⁴

Belovics korábbi javaslata szerint az arányosság fogalmának elvetése helytelen lenne, hiszen az alkalmas arra, hogy a védekező cselekmény jogszerűségét megítélhessük és a fogalom megtartásával elkerülhető, hogy a védekezés következmények nélkülivé váljon.⁷⁵ Míg Ujvári szerint csupán az követelhető meg a megtámadotttól, hogy mindvégig támadás elhárítási céllal járjon el a védekezés során, így szerinte a támadás elhárításának szükséges mértékét két kritérium a szükségesség és az elhárításra irányuló védelmi szándék jelenti.⁷⁶ Székely János is hasonló állásponton van, szerinte ugyanis az elhárító tevékenység annyiban jogos,

⁶⁹ Ujvári Ákos: i.m. 199. o

⁷⁰ Belovics Ervin: i.m. 119.o.

⁷¹ Belovics Ervin: i.m. 120.o.

⁷² Ujvári Ákos: i.m. 221.o.

⁷³ Ujvári Ákos: i.m. 223.o.

⁷⁴ Ujvári Ákos: A jogos védelem és az arányosság kérdései a 4/2013. Büntető jogegységi határozat tükrében, Magyar Jog 2014/4. sz. 216.o.

⁷⁵ Belovics Ervin: i.m. 203.o.

⁷⁶ Ujvári Ákos: i.m. 224-225.o.

amennyiben a támadás elhárításához szükséges, ezen túlmenő védekezés már túllépés továbbá szerinte a szükségesség a mértékre vonatkozik és nem pedig arra, hogy az elhárító cselekmény jogos-e vagy arányos-e a támadás által előidézni kívánt sérelemmel.⁷⁷

Teljes mértékben egyet lehet érteni Tóth Mihály véleményével, aki szerint „Az arányosságnak a fogalomba csempészése legfeljebb akkor lehet veszélyes, ha ezzel szűkíteni próbáljuk a törvényben megfogalmazott szükségesség hatókörét. (...) Ha tehát az arányosság fogalmát a szükségesség értelmezése körében említik, azt talán nem kell önmagában helytelen dolognak tekintenünk. Azokat a gondolatmeneteket azonban, amelyek esetleg az arányosságnak a szükségességen túlmutató jelentőséget tulajdonítanak, következetesen korrigálnunk kell.”⁷⁸

A Kúria az arányosság kérdésével is foglalkozott: „A 15. Irányelv III. részének 4. pontjában az arányossággal kapcsolatban kifejtettek a továbbiakban nem alkalmazhatók. Meghaladottá vált ugyanis annak vizsgálata, hogy „az elhárító magatartás nem idézett-e elő aránytalanul nagyobb sérelmet, mint amelyet a jogtalan támadás okozott volna. Ennek az elvárásnak törvényi alapja korábban is hiányzott, a hatályos szabályozás pedig tudatosan mellőzte az arányosság fogalmának megjelenítését. Az előzőekben kifejtettekből következik, hogy a meg nem jelenített fogalom a szükségesség kritériumából vezethető le, s csak azon belül bír jelentőséggel.”⁷⁹

Így tehát a védekező cselekmény jogszerűségének vizsgálatakor az egyetlen kritérium a szükségesség. A szükségesség pedig azt jelenti, hogy az alkalmazott védekezési mód helyett enyhébb nem állt rendelkezésre a megtámadottnak. Amennyiben a jogtalan támadás megállapítható, akkor annak elhárítása szükséges. Ezzel a döntésével a Kúria végre változtatott azon az ellentmondásos helyzeten, ami az arányosságot körülvette és a nullum crimen sine lege elvének megfelelően az alkotmányellenes jogértelmezésnek véget vetett.⁸⁰ Ahogy fentebb is írtam többen kritikával illették és alkotmányossági aggályukat fejezték ki azzal kapcsolatban, hogy nem tartalmazta a törvényszöveg az arányosság kritériumát. Mostantól a régi értelemben vett arányosságtól eltekintve csak a szükségességet kell majd értékelni a védekező cselekménnyel kapcsolatban, ami magában foglalja azt is, hogy a jogtalan támadásra válaszul fejt ki a védekező, hiszen ha van jogtalan támadás, azt el kell hárítani. A megtámadottnak a jogos védelem keretén belül a legenyhébb védekezési módot kell alkalmazni, tehát a támadás minden esetben determinálja a védekezést. Meglátásom szerint ez a megfogalmazás kellően rugalmas ahhoz, hogy esetenként, az összes körülményt figyelembe véve állapíthassa meg a bíróság, hogy szükséges volt-e a védekezés, így nem szűkül le a bírák mozgástere az elhárító cselekmény megítélésénél, persze csak abban az esetben, amikor ezt a jogalkotó és a törvény megengedi nekik.

Azonban teljesen nem mondhatunk búcsút az arányosságnak. Ugyanis a támadó és védekező cselekmények lehetséges eredményét egymáshoz viszonyítottan továbbra is vizsgálni kell majd.⁸¹ Hiszen a 22. § (3) bekezdésében megfogalmazott szükséges mérték kérdését csak úgy lehet megállapítani, ha a támadás és az elhárítás bekövetkezett vagy szándékolt eredményét összehasonlítjuk. Ez pedig nem jelent mást, mint az arányosságot. Továbbra is meg kell vizsgálni, hogy a védekező milyen elhárítási módot alkalmazott, és ha ez meghaladja a támadás elhárításhoz szükséges mértékét, akkor csak abban az esetben nem lesz büntethető az

⁷⁷ Székely János: i.m. 213.o.

⁷⁸ Tóth Mihály: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához, Büntetőjogi Szemle 2012/1. sz. 27.o.

⁷⁹ 4/2013 BJE 1. pont.

⁸⁰ Ujvári Ákos: A jogos védelem és az arányosság kérdései a 4/2013. Büntető jogegységi határozat tükrében, Magyar Jog 2014/4. sz. 215.o.

⁸¹ 4/2013 BJE 1. pont.

elkövető, ha ijedtségre vagy menthető felindulásra vezethető vissza a túllépés. Természetesen a megtámadott a váratlan támadásnak köszönhetően egy olyan felfokozott pszichés állapotba kerül, ami által nem várható el tőle, hogy mindig a lehető legenyhébb elhárítási módot alkalmazza és ezt a törvény is értékeli. A támadó ugyanis helyzeti előnyben van, mert ő választja meg a támadás helyét, idejét, módját, eszközét valamint egyedül ő ismeri a támadás célját, ő tudja változtatni a támadás intenzitását is.⁸² Van kellő ideje, hogy az áldozatát kiszemelje, esetlegesen szokásait megfigyelje, és hogy az arra legalkalmasabb időpontban kezdje meg a cselekményét. Ebben a körben végül szükséges azt is megemlíteni, hogy annak megállapítása az arányosság kérdésén kívül esik, hogy a védekező nem felel azért a cselekményért, amely az elhárítás szükséges mértékét túllépi, azonban arra csak a gondatlansága terjed ki.⁸³

Véleményem szerint, a megtámadott személy mindaddig jogosan védekezik, amíg a támadás elhárítás célzatának keretei között fejti ki a cselekményét és azt csak olyan mértékben teszi, amely minimálisan szükséges a támadás elhárításához, vagyis nem áll rendelkezésére enyhébb védekezési mód. Hiszen ha végig elhárítási célzattal cselekszik, akkor az előfeltételez egy jogtalan támadást, - annak idejétől és intenzitásától függetlenül - amit jogosult elhárítani, és ha csak olyan mértékben teszi ezt, amely feltétlenül szükséges a támadás leküzdéséhez, akkor nyilvánvalóan a legkisebb mértékű elhárítási módot választotta.

⁸² Bárándy György: Jogos védelem - segítségnyújtás elmulasztása, a jogos védelmi helyzettel kapcsolatos tévedés, Magyar Jog. 1975/11. sz. 655.o.

⁸³ Ujvári Ákos: A jogos védelem, Ügyvédek Lapja. 2010/2. sz. 35.o.

4.2.2. Túllépés

A jogos védelem túllépésének két fajtáját ismeri az irodalom: a jogos védelmi helyzet fennállása alatti szükségesség túllépését (excessus) és az időbeli túllépést (praetextus). A törvény csak az elhárítás szükséges mértékét meghaladó túllépést értékeli a 22. § (3) bekezdésében.

A túllépés akkor valósul meg, ha a védekező az elhárítás szükséges mértékét meghaladja. Ezért csak akkor felel, ha e mérték megítélésében ijedség vagy menthető felindulás nem akadályozta vagy a szükséges, enyhébb magatartást szándékosan mellőzte és megtorlásként használta fel a jogos védelmi lehetőséget. Ha viszont a védekező menthető felindulásból vagy ijedségből lépi túl a megengedett szintet, nem büntethető. Tehát cselekménye jogellenes lesz viszont az elkövető nem büntethető, mivel a törvényben meghatározott kizáró ok áll fenn. A támadás és a védekező cselekmény lehetséges eredményeit egymás vonatkozásában továbbra is vizsgálni kell viszont már nem a régi értelemben vett arányosság - azaz a védekező cselekmény aránytalanul nagyobb sérelmet okozott, mint amelyet a támadás okozott volna - szempontjából kell értékelni, hanem azt kell vizsgálni, hogy az elhárítás enyhébb módja nem állt rendelkezésre. Ha mégis túllépi a védekező a szükséges mértékét a támadás elhárításának, akkor személyéhez kötötnen kell vizsgálni az ijedséget vagy felindulást.

Korábban a Legfelsőbb Bíróság azt mondta ki az ijedséggel és menthető felindulással kapcsolatban, hogy hasonló ahhoz az indulathoz, amelyet a törvény megkíván az erős felindulásban elkövetett emberölésnél, ugyanis olyan éplélektani indulatról van szó mindkét helyzetben, amely a felismerési képességet korlátozhatja.⁸⁴ Ugyanezt fejtette ki egy másik esetben:

„Mindkét törvényi meghatározásban az elkövető javára szóló olyan körülmények megjelöléséről van szó, amely rajta kívül álló tényezők miatt keletkezett elhomályosult tudatot, gondolkodási, helyzetfelismerési zavart jelez. Az "ijedség" és "menthető felindulás" között sem tehető lényegi különbség, már csak azért sem, mert két azonos irányba ható és tipikusan együtt jelentkező érzelemről van szó. A jogos védelem túllépése esetén értékelhető indulat, csakúgy mint az erős felindulásban elkövetett emberölés megállapíthatóságát megalapozó felindulás éplélektani alapon kialakuló érzelem.”⁸⁵

Ebből kiindulva írta Ujvári is, hogy „a büntethetőséget kizáró indulatnak vagy ijedségnek magasabb szintűnek kell lennie, mint amit a törvény az erős felindulásban elkövetett emberölés esetében megkíván.”⁸⁶

Azonban ijedség vagy menthető felindulás a szakirodalom szerint nem az elkövető felismerési, akarati, vagy értékelő képességét kizáró tudatzavar, hanem olyan általános élettapasztalat szerint is megítélhető érzelmi reakció melyet a jogtalan támadás ténye vált ki. A menthető felindulás az erős felindulással nem ekvivalens fogalom az előbbi az utóbbtól intenzitásában kevesebb. Azt, hogy a jogtalan támadás a védekezőben milyen hatást váltott ki és hogy az ijedség vagy a menthető felindulás kizárt-e a védekezés szükséges mértékének a felismerését azt az alapján kell megítélni, ahogyan a létrejött helyzetet a megtámadott észlelte. Ezen kérdés eldöntésének feladata az ügyészre és a bíróra hárul.⁸⁷

⁸⁴ BH 2002.42.

⁸⁵ Legfelsőbb Bíróság, Bf.III.2.056/1998.

⁸⁶ Ujvári Ákos: i.m. 122.o.

⁸⁷ Belovics - Gellér - Nagy - Tóth: i.m. 253.o.

A felismerési képességet befolyásolhatja a kor is. Ezt állapította meg a bíróság is a BH 1984.5. számú határozatában, amikor a 15. életévét be nem töltött fiú ugyanaz a cselekmény elkövetésének vonatkozásában az ijedtség vagy menthető felindulás miatt nem volt képes felismerni az elhárítás szükséges mértékét, míg ugyanez a körülmény az anyját, a jóval nagyobb élettapasztalattal rendelkező személyt csupán korlátozta a felismerésben.⁸⁸

A túllépés másik fajtája az időbeli túllépés. A jogos védelmi helyzet addig áll fenn, amíg reálisan számítani lehet a támadás megkezdésére, vagy amíg a támadó cselekmény kifejtése folyik. A jogos védelmi helyzet végső időpontja általában a támadás befejezésével vagy abbahagyásával esik egybe, azonban az abbahagyásnak olyannak kell lennie, amiből egyértelműen kitűnik a folytatás vagy az ismétlés közvetlen veszélyének a megszűnése.⁸⁹ A támadás megszűnése után tovább folytatott cselekmény már nem jogos védelem, hanem azt megtorlásként kell értékelni.⁹⁰ Önmagában a támadó fegyver elvétele még nem jelenti a védelmi helyzet megszűntét, ahhoz az is kell, hogy a támadó a támadási szándékával objektíve érzékelhető módon hagyjon fel. Nem állapítható meg jogos védelem annak a személynek a számára, aki a támadót lefegyverezi, utána hosszas bántalmazás következtében életét kioltja.⁹¹

Ezekben az esetekben nem alkalmazható a 22. § (3) bekezdése, mert az az elhárítás szükséges mértékének megsértésére vonatkozik és nem a jogos védelmi helyzet megszűnését követő tényállásszerű magatartás értékeléséről rendelkezik. Az időbeliség kapcsán külön ki kell térni a tartós vagy állapot bűncselekmények körére. Ezeknél ugyanis elválhatnak egymástól a befejezettség és a bevezettség stádiumai. Ezekben az esetekben a jogos védelmi helyzet addig tart, ameddig a jogi tárgy sértése még megvalósul, ami adott esetben a befejezettség után, a bevezettségig is fennáll.

A Kúria 4/2013 BJE határozata - a Legfelsőbb Bíróság 15. számú Irányelvéhez hasonlóan - rendelkezik a jogos védelem túllépése és az erős felindulásban elkövetett emberölés viszonyáról. A jogos védelmi cselekmény értékelése megelőzi az erős felindulásban elkövetett emberölés megállapítását, ha a jogos védelmi helyzetben cselekvő a jogtalan támadás következtében kialakult menthető felindulásban követi el a cselekményt, a magatartása a 161. §. szerint minősülhet.⁹² Természetesen szükséges, hogy a törvényben előírt további feltételek is fennálljanak. Vagyis az ölési szándék kialakulása és véghezvitele kóros fokban megnövekedett indulat (fiziológiás affektus) hatására történjen. Olyan állapotban, amikor az elkövető érzelmi egyensúlya felbomlik, tudata elhomályosul, a meggondolás, megfontolás szokásos mértéke lehetetlenné válik. Lényeges feltétel még, hogy a felindult állapot menthető, azaz a vádlott személyén kívül álló, erkölcsileg is méltányolható okból keletkezzen. A jogegységi határozat rendelkezik arról is, hogy az időbeli túllépés lehetősége a szituációs jogos védelem körében sem hagyható figyelmen kívül. Természetesen ezt a bíróságnak vizsgálnia kell továbbra is, hiszen a jogalkotó a vélelemmel csak az elhárító cselekmény terjedelmének a vizsgálatát veszi ki a bíró kezéből, de ugyanúgy szükséges, hogy a jogos védelmi helyzet fennálljon, hiszen ez a követelmény a klasszikus jogos védelemhez hasonlóan a szituációs jogos védelemmel kapcsolatban is megkövetelt alapkritérium.

⁸⁸ Ujvári Ákos: i.m. 118.o.

⁸⁹ Székely János: A jogos védelmi helyzet, Magyar Jog 1971./10. sz. 611.o.

⁹⁰ BH 2011.215.

⁹¹ BH 2012.140.

⁹² 4/2013 BJE 4. pont.

4.2.3. Megelőző jogos védelem

A hatályos törvényben a klasszikus és a szituációs jogos védelemtől elkülönülten, külön törvényi szakaszban, a 21.§-ban⁹³ került meghatározásra a védelmi berendezések kérdése. Véleményem szerint lényegi különbség van az elhárítási módok között, ezért erre a szabályozás módjánál is figyelemmel kell lenni. A jogos védelem és a megelőző jogos védelem csak az elérni kívánt célban, azaz a jogtalan támadás elhárításában közös. A konkrét védelmi cselekmény már különböző. A törvény a korábitól eltérően itt is a „nem büntetendő” kifejezést használja, amiből következik, hogy a megelőző jogos védelem is az objektív büntetethetőségi akadályok közé tartozik vagyis, a cselekmény már a megvalósulása pillanatában sem veszélyes a társadalomra, így bűncselekményt nem valósít meg.

Megelőző jogos védelemnél még sem a támadás megkezdésére, sem a közvetlenül fenyegető jogtalan támadás kialakulására nem került sor. A törvény lehetőséget biztosít ezeket megelőzően a felkészülésre így az a jövőbeni ki nem számítható támadások elhárítása érdekében alkalmazható.⁹⁴ A megelőző védelmi berendezéseket csak a saját vagy mások személye vagy javai elleni támadások elhárítása érdekében lehet telepíteni, tehát a közérdek elleni cselekmények ki vannak zárva ebből a körből. Itt pontatlan a törvény megfogalmazása mert nyilvánvalóan „más” személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzése céljából is telepíteni lehet nem szükséges, hogy legalább két személy érdekében történjen a védekezés.

A törvény három feltételt állapít meg, aminek meg kell felelni, hogy a megelőző védelem jogszerű legyen:

- a) Olyan védelmi rendszert lehet csak alkalmazni, ami abszolút alkalmatlan az élet kioltására
- b) A védekezőnek mindent meg kell tennie, ami az adott helyzetben elvárható, annak érdekében, hogy a rendszer vétlen személynek ne okozzon sérelmet
- c) A közérdek védelmében nem fejthető ki megelőző jogos védelem

A megelőző jogos védelemnél nem egy elhárító cselekmény áll szemben a jogtalan támadással, hanem egy előre létrehozott védelmi rendszer.⁹⁵ Véleményem szerint ebben ragadható meg a különbség. A személyesen kifejthető jogos védelemnél - ha nem is pontosan - a védekező fel tudja mérni a jogtalan támadó szándékát, valószínűsíteni tudja a támadás mértékét és ezekhez a körülményekhez képest nagyjából meg tudja határozni a szükséges védekezést. Ezt mind nem tudja megtenni a védelmi rendszer kiépítésénél, hiszen nincs tisztában a támadó személyével, képességeivel, szándékával és a felmerülő más körülményekkel. Éppen ezért nem értek egyet Ujvári véleményével, aki nem látja akadályát, hogy élet ellen irányuló támadás esetén jogszerűen ki lehetne oltani védelmi berendezéssel a támadó életét.⁹⁶ Hiszen nem tudhatja a védekező, hogy majd a támadó milyen szándékkal próbál behatolni, mert ezt lehet, hogy a támadó sem tudja csak később alakul ki benne az elhatározás, hogy élet elleni cselekményt is végrehajtsa. Másrészt nyilván nem alkotható

⁹³ 21. § „Nem büntetendő annak a cselekménye, aki a saját, illetve a mások személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzése céljából telepített, az élet kioltására nem alkalmas védelmi eszközzel a jogtalan támadónak sérelmet okoz, feltéve, hogy a védekező mindent megtett, ami az adott helyzetben elvárható annak érdekében, hogy az általa telepített védelmi eszköz ne okozzon sérelmet.”

⁹⁴ 4/2013 BJE 3. pont.

⁹⁵ Mészáros Ádám: i.t. 13.o.

⁹⁶ Ujvári Ákos: i.t. 7.o.

olyan védelmi rendszer, ami az élet ellen támadót megöli, de a kis tárgyi súlyú bűncselekményt elkövető vagy vétkes személyt nem.

- a) A szükségesség és arányosság kérdése is fontos. A megelőző jogos védelem túllépése fogalmilag kizárt, itt csak egy abszolút felső korlát van, nem lehet a védelmi eszköz alkalmas az élet kioltására. Ugyanis nem határozható meg a jogtalan támadás mértéke a védelmi rendszer kialakításánál, hiszen az rendeltetéséből adódóan megelőzi a jogos védelmi helyzet kialakulását. Tehát a védelmi eszköz függetlenül a támadástól okozhat nagyobb sérelmet, csak a felső korlátot kell betartani. Azonban a védekező viseli ebben az esetben azt a hatalmas kockázatot, ami nagyon sok körülménytől függő, kiszámíthatatlan tényező. Hiszen lehet, hogy egy felnőtt embernek nem okoz halált a védelmi rendszer, de mi van a gyermekkel, aki csak a labdája után mászik át a kerítésen vagy gyümölcsöt csenni igyekszik. A kesznyiéni eset is jól példázta, hogy nagyon sokat számítanak a körülmények, mert az is befolyásolhatja egy áramos védelmi rendszert, hogy az elkövetőn nincs cipő, ittas állapotú és az esti eső feláztatta a talajt.⁹⁷Ezzel aligha számolhatott a védelmi rendszer telepítője.
- b) A védelmi eszköz telepítésekor mindent meg kell tenni a védekezőnek, ami az adott helyzetben elvárható, hogy a vétkes személyek ne szenvedjenek sérelmet. Az adott helyzetben elvárhatóság vizsgálatánál a védekező személyét kell figyelembe venni, továbbá meg kell azt is vizsgálni, hogy milyen támadás kívánt elhárítani és hogy ennek fényében milyen rendszert épített ki. Tehát nem elégséges csak a védekező személyét megvizsgálni ebben a körben, az az a „tőle elvárhatóság” gondossági szintet, ugyanis az alkalmazott védelmi eszköz is befolyásolja azt, amit a védekezőnek meg kell tennie annak érdekében, hogy a sérelem okozását elkerülje. Ezen körülmények figyelembe vételével lehet megállapítani, hogy a megelőző jogos védelem szabályai fenn állnak-e. A gondossági kötelesség természetesen csak a vétkes személyek vonatkozásában áll fenn.⁹⁸ Ebben a körben Belovics Ervin azon véleményének adott hangot, miszerint nem tartja büntetlenségi feltételnek, hogy a védekező figyelmeztető jelzést vagy feliratot helyezzen ki a védelmi rendszerről tájékoztatásul, hiszen a védekezés joga törvényben biztosított alapjog, másrésztől a személyesen megtámadottat sem kötelezi a törvény arra, hogy figyelmeztesse a támadóját előzetesen, hogy védekezni fog.⁹⁹ Véleményem szerint azonban fontos feltétel, hogy valamilyen figyelmeztetés legyen, hiszen egyrésztől visszatartó ereje is lehet, másrésztől a balesetek elkerülésére is lehetőséget ad. Erre hozható példának egy eseti döntés,¹⁰⁰ miszerint a gyümölcsfák közé a fűben, nem látható módon vezetett áramos drótba beleakadt fiú segítségére siető mentős is belegabalyodott az áramos vezetékbe, habár áramütés és sérülés nem érte. Ő nyilván vétkes személy volt, aki kötelességét teljesítve segítségére sietett az egyébként almát csenni induló fiúnak, akit elkapott az áramos csapda, viszont figyelmeztetés hiányában ő sem vette észre a veszélyt.
- c) A harmadik kritérium, hogy csak a személy vagy vagyon elleni támadás elhárítására lehet használni az óvó-védő berendezéseket, a közérdek védelmében nem alkalmazhatóak.¹⁰¹

Kiemelés érdemel, hogy a Kúria nem értelmezte a „telepített” eszköz fogalmát. Ebbe a kategóriába nyilvánvalóan belefér minden olyan előre kialakított eszköz és módszer ide értve

⁹⁷ Debreceni Ítéltábla Bf. I. 91/2011/6.

⁹⁸ Belovics - Gellér - Nagy - Tóth: i.m. 253.o.

⁹⁹ Belovics Ervin: i.m. 130.o.

¹⁰⁰ BH 2000.97.

¹⁰¹ Belovics - Gellér - Nagy - Tóth: i.m. u.o.

az állatokat is, amelyek a jogellenes támadás pillanatában közvetlen emberi közrehatás nélkül, önállóan képesek azt elhárítani. Természetesen a törvényben meghatározott kritériumoknak meg kell felelnie a védelmi eszköznek ahhoz, hogy használata büntetlenséget eredményezzen, de ezen belül véleményem szerint lehet bármilyen olyan berendezés, állat, módszer, ami az egyéb jogszabályi keretek közé is illeszkedik.

A Kúria újdonságként emeli ki azt a helyzetet, amikor a telepített védelmi eszköz úgy lép működésbe, hogy az eszközt telepítő maga is jelen van. Ekkor az elhárító cselekményt nem a megelőző jogos védelem szabályai szerint, hanem a klasszikus jogos védelem vagy a szituációs jogos védelem szabályai szerint kell megítélni. Véleményem szerint a bíróságoknak kell majd kimunkálniuk ez esetben azt, hogy adott esetben mit tekintenek az eszközt telepítő jelenlétének. Továbbá előfordulhatnak majd olyan nehezen elbírálható határesetek, amelyek megítélése nagy gondosságot igényelhet.

4.3. A jogos védelem korlátai

A jogos védelem első korlátja, hogy verbális cselekményekkel szemben nem alkalmazható. Vagyis az egymozzanatú verbális rágalmozás, becsületsértés esetén, a cselekmény a magatartás egyszeri megvalósításával befejezetté válik, így azzal szemben jogos védelem nem fejthető ki.¹⁰² Sőt a szóbeli becsületsértő és rágalmozó jogos védelemmel elháríthatja az őt tetteleg bántalmazó támadását.¹⁰³ Ezért csak a folyamatos szitkozódásokkal megvalósított támadás következtében jöhet létre jogos védelmi helyzet. Nagy Ferenc is úgy vélekedett, hogy a „verbálisan kifejtett rágalmozással becsületsértéssel érintett személy javára a jogos védelmi helyzet csak akkor nem állapítható meg, amennyiben a befejezetti szak a bevégzetti szakkal egybeesik. Ha azonban a befejezetti és a bevégzetti szak elkülönül (pl. az elkövető folyamatosan megállás nélkül „ontja a rágalmozásokat”) akkor a védekezés lehetőségét nem lehet kizárni és adott esetben maximálisan a tetteleges becsületsértés arányos és szükséges elhárításnak tekinthető. A jogos védelem lehetőségét tehát elvileg sem lehet kizárni a becsületet csorbító szóbeli támadás esetén.”¹⁰⁴ A tetteleges becsületsértéssel szemben természetesen jogosan lehet védekezni.¹⁰⁵

A verekedésre kihívás valamint a kihívás elfogadása esetén megvalósuló kölcsönös tettelegesség esetén mindkét fél jogtalanul jár el, ezért egyik fél javára sem állapítható meg jogos védelem, még akkor sem, ha az egyik fél a másikkal szemben erőfölénybe kerül, sőt a verekedésben résztvevő gyengébb fél érdekében fellépő harmadik személy esetében sem beszélhetünk jogos védelemről.¹⁰⁶ Ezért nem lehet egyetérteni azzal az indokolással, miszerint „Kölcsönös tettelegesség esetén is megállapítható a jogos védelem annak javára, aki harmadik személy beavatkozása és támadása következtében kiszolgáltatott helyzetbe kerül.”¹⁰⁷

Belovics Ervin okfejtésével csak egyet lehet érteni, aki ezzel kapcsolatban azt írta, hogy a kezdettől fogva a jogtalanul álló személyt nem lehet visszahelyezni a jogszerűség körébe csak azért, mert a kölcsönös verekedés esetén az erőviszonyok megváltoztak, hiszen ebben az esetben hol az egyik, hol a másik lenne jogos védelmi helyzetben, attól függően, hogy az erőviszonyok éppen miként alakulnak.¹⁰⁸

A jogtalanul ugyanis csak a támadást jellemezheti, ezért amikor a megtámadott maga is jogellenesen jár el, jogos védelemre ő sem hivatkozhat.¹⁰⁹ Ugyanez a helyzet, amikor két, kölcsönösen erőszakos cselekmény végrehajtására készülő szembenálló csoport feszül egymásnak. Ebben az esetben a csoportok minden tagja a jogtalanul álló, így jogos védelemre egyikük sem hivatkozhat.¹¹⁰

A kiprovokált támadással szemben sem nyílik meg a lehetőség a jogos védekezésre, de ebben a körben csak a tettelegességgel kiprovokált támadást kell érteni, a szóbelit nem.¹¹¹ Korábban, az arányosság kérdésének vizsgálatánál már említettem egy másik korlátot, hogy a javak ellen irányuló, erőszakkal nem járó támadás esetén ennek elhárítása nem vonhatja maga után a támadó életének kioltását.

Továbbá a szükségesség körében korábban leírtam, hogy a jogos védelem nem lehet a megtorlás eszköze, csak addig fejthető ki a védekezés, amíg szükséges a jogtalan támadás

¹⁰² Belovics Ervin: i.m. 91.o.

¹⁰³ BJD 4680.

¹⁰⁴ Nagy Ferenc: i. t. 6-7.o.

¹⁰⁵ Belovics Ervin: i.m. 93.o.

¹⁰⁶ BJD 3626.

¹⁰⁷ BH 2008.260.

¹⁰⁸ Belovics Ervin: i.m. 97.o.

¹⁰⁹ Belovics Ervin: u.o.

¹¹⁰ BJD 2473.

¹¹¹ BJD 1004.

elhárítása érdekében. Ha megszűnik a jogos védelmi helyzet az addigi jogszerűen tanúsított magatartás jogellenessé válik.

Végül mind a jogirodalom, mind a bírói gyakorlat szerint a jogos védelmi helyzetben cselekvővel szemben kizárt a jogos védelmi helyzet megállapítása.¹¹²

¹¹² Belovics Ervin: i.m. 98.o.

5. Szituációs jogos védelem

A 2012. évi C. törvény teljesen új rendelkezéseket vezetett be a jogos védelem körébe. A miniszteri indokolás szerint „... a súlyos, erőszakos bűncselekmények elleni hatékonyabb fellépés biztosítására a jogos védelmi helyzetet kiszélesíti, és törvényi vélelmet állít fel arra, miszerint vannak esetek, amikor a jogtalan támadás oly módon történik, hogy a megtámadott joggal feltételezheti, hogy a támadás az élete ellen irányult, és ilyenkor már a jogtalan támadás körülményei megteremtik a lehetőséget a védekezés szükséges mértékének a túllépésére. Ezekben az esetekben a bíróságnak nem kell vizsgálnia a szükséges mérték kérdését. A törvény úgy rendelkezik, hogy az a személy, akit éjjel támadnak meg, vagy akire fegyverrel támadnak, alappal gondolhatja, hogy a támadás az élete kioltására irányul, és ennek megfelelően választhatja meg a védekezés módját. Ezt a feltételezést a támadók számbeli fölénye is megalapozhatja.”¹¹³

A jogalkotó a jogos védelem kiterjesztését úgy valósította meg, hogy a törvényben taxatív felsorolt esetekhez megdönthetetlen vélelmet társított. Így a lehető legszélesebb körben a jogtalan támadóra telepítette a támadás kockázatát. Kónya István úgy érvelt egy interjúja során, hogy „... a hatóságok sok esetben nem tudják megvédeni a polgárok életét, vagyont, ezért van szükség a jogos védelem jogintézményére, amelynek határait a bírói gyakorlat évtizedek óta fokozatosan tágítja. A jogos védelemmel kapcsolatos vitákban azonban gyakran megfigyelhető az a furcsa lélektani jelenség, hogy egyesek gondolkodása észrevétlenül megfordul, mintegy átállnak az áldozat oldaláról a támadó oldalára, inkább vele éreznek együtt, mintha csak a támadót tekintenék az eset sértettjének, aki emiatt a jog és a hatóságok védelmére szorul. Mindezzel szemben határozottan le kell szögezni, hogy a jogtalan támadás nyomán kialakult konfliktusok kockázatát a jognak a megtámadott oldalára állva a támadóra kell hárítania, viselje ő támadásának következményeit, melyre sok esetben előre felkészül, ne pedig az, aki váratlanul a megtámadott helyzetében találja magát.”¹¹⁴

A Kúria által megfogalmazott, az újítást alátámasztó indokokkal teljes mértékben egyet értek, míg az újítással magával már nem:

„A 22. § (2) bekezdésében modellezett esetekben a jogalkotó az erőszakos bűncselekmények elleni hatékonyabb fellépés biztosítására a jogos védelmi helyzetet kiszélesítette, és a támadás irányultságára, idejére, módjára, körülményeire tekintettel törvényi vélelmet állított fel (...) A jogalkotó a jogellenes cselekmények sértettjeinek helyzetét figyelembe véve értékelte azt, hogy a jogtalanul megtámadottak a támadóhoz képest többszörös hátrányban vannak, mert a támadó dönti el a támadás célját, helyét, idejét, módját. A védekezőt mindez felkészületlenül éri, és ezért az esetek többségében kiszolgáltatott helyzetben van. Ellenszegülésének sikere is kétséges, sőt olykor kimenetele csupán a véletlen, szerencsén múlik. Különösen igaz ez azokban az esetekben, amikor a jogtalan támadás éjjel, felfegyverkezve, fegyveresen vagy létszámfölényben levő támadók által történik.”¹¹⁵

Ezekben az esetekben a jogalkalmazónak csak a törvényben megfogalmazott feltételek fennállását kell vizsgálnia, vagyis semmilyen egyéb körülmény figyelembevételére nincsen lehetősége, így a jogos védelem két legfontosabb sajátossága, nevezetesen a jogtalan támadás

¹¹³ Indokolás a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi ... törvényhez. 32.o.

Forrás: <http://konyvtar.bpubgyvedikamara.hu/wp-content/uploads/2012/02/BTKeloterjesztes-tervezet.pdf>

Letöltve: 2014.02.15.

¹¹⁴ Forrás: <http://www.lb.hu/hu/sajto/konya-istvan-interjuja-az-mti-nek-az-uj-btk-tervezeterol>

Letöltve: 2014.02.15.

¹¹⁵ 4/2013 BJE 2. pont.

irányultsága és a védelmi cselekmény terjedelme, szükségessége értékelésen kívül esik.¹¹⁶ Azonban a szituációs jogos védelemnek is előfeltétele, hogy megvalósuljon egy jogtalan támadás. Ez a támadás is erőszakos, jogellenes éppen ezért megalapozza a vele szemben kifejthető védelmi cselekményt, ami ezért ugyanúgy kényszerű, mint a klasszikus jogos védelem esetében. Ebben a bekezdésben meghatározott támadások sajátossága, hogy mindig aktív magatartással valósulnak meg és a támadó szándékának vizsgálatára nincs lehetőség.

Végül meg kell említeni Tóth Mihály professzor kritikáját, miszerint „... dogmatikai tévedése az indokolásnak, hogy ez a rendelkezés „megteremti a lehetőséget a védekezés szükséges mértékének túllépésére. Valójában a rendelkezés nem túllépésre ad felhatalmazást, hanem a szükségesség mértékének vizsgálata alól adhat felmentést (mint általában az élet elleni támadások). A kettő nem ugyanaz. Ha azt mondjuk, „megengedem a túllépést”, akkor ezzel azt is állítom, hogy tudom: a védekezés nagyobb mértékű sérelmet okozott, mint ami az elhárításhoz szükséges, de mégis tolerálom.” Ez azonban nem így van. Azt a jogalkotó nem deklarálhatja felelősen, hogy „generális felhatalmazást adok az ölésre is, noha tisztában vagyok vele, hogy ez nem mindig szükséges a támadás elhárításhoz.”¹¹⁷

Teljesen egyet lehet érteni a véleménnyel, hiszen a jogalkotót valóban egy jó cél vezette annak érdekében, hogy a jogos védelem által a polgárok hatékonyabban, még szélesebb körben fel tudjanak lépni büntetlenül a jogtalanság ellen. Ennek azonban - véleményem szerint - nem megfelelő eszközét választotta, amely könnyen alkalmat adhat arra, hogy a vélt vagy valós jogos védelmi helyzetekre olyan megoldások szülessenek, amelyek a jogos védelem eredeti céljával teljes mértékben nem férnek össze.

¹¹⁶ Belovics Ervin: A jogos védelem új rendszerének kialakulása a magyar büntetőjogban. In: Kriminológiai Tanulmányok 50. jubileumi kötet (Szerk.: Vókó György) OKRI. Budapest, 2013. 204.o.

¹¹⁷ Tóth Mihály: i.t. 29.o.

5.1.Személy ellen elkövetett jogtalan támadás esetén

Az első esetkörről a 2012. évi C. törvény 22.§ (2) bekezdés a) pontja rendelkezik.

A jogtalan támadást személy ellen követik el:

- éjjel
- fegyveresen
- felfegyverkezve vagy
- csoportosan.

A törvény szövegét figyelembe véve, ebben az esetben akkor áll fenn a törvényi vélelem, ha a támadás személy ellen irányul, vagyis a javak vagy közérdek elleni támadás nem alapozza meg a vélelmet. Viszont a személyiségi jogokat ért támadás esetén már fennáll a vélelem, hiszen az is személy elleni támadásnak minősül. Így például az éjjel vagy csoportosan megvalósított tetteges becsületsértés esetén a becsületsértő magatartása elhárítható az élete kioltásával.

Továbbá a „követik el” kitételből arra lehet következtetni, hogy a támadásnak megkezdettnek kell lennie, vagyis részben vagy egészben már meg kell valósítani a Büntető Törvénykönyv Különös részi tényállását, így pusztán a közvetlen fenyegetés ebben az esetben nem elégséges.

Az a) pont alatt rögzített esetek a hozzá tartozó alpontokkal konjunktívák, vagyis a hozzátartozó valamelyik alponttal együtt külön-külön alkot egységes feltételt, így bármelyik megvalósulása esetén a jogtalan támadás megalapozza az elhárítás szükségességét, amelynek a túllépése fogalmilag kizárt és nem is vizsgálható.¹¹⁸

Az éjjel fogalma továbbra is változatlan, azt a bírói gyakorlat alakította ki, miszerint városban általában este 23 órától reggel 5 óráig, míg kisebb településeken már este 22 órától reggel 5 óráig tart. Továbbá éjjeli elkövetésen a helyi viszonyok és szokások szerint az éjszakai nyugalomra használt időt kell érteni.

A fegyveresen történő elkövetést a 2012. évi C. törvény 459. § (1) bekezdésének 5. pontja határozza meg, ami szerint „fegyveresen követi el a bűncselekményt, aki

a) lőfegyvert,

b) robbanóanyagot,

c) robbantószer,

d) robbanóanyag vagy robbantószer felhasználására szolgáló készüléket

tart magánál, vagy a bűncselekményt az a)–d) pontban meghatározottak utánzatával fenyegetve követi el.”

¹¹⁸ 4/2013 BJE 2. pont.

A fegyveresen történő elkövetést a 2012. évi C. törvény 459. § (1) bekezdésének 6. pontja határozza meg, eszerint „felfegyverkezve követi el a bűncselekményt, aki az ellenállás leküzdése vagy megakadályozása érdekében az élet kioltására alkalmas eszközt tart magánál.”

A csoportos elkövetést a 2012. évi C. törvény 459. § (1) bekezdésének 3. pontja határozza meg, vagyis „csoportosan követik el a bűncselekményt, ha az elkövetésben legalább három személy vesz részt.”

A legfőbb probléma a vélelemmel az, hogy ezzel a jogalkotó kivette a jogalkalmazó kezéből azt a lehetőséget, hogy az összes körülmény gondos vizsgálatával és mérlegelésével egyedileg tudja értékelni az elé tárt szituációkat. Pedig ahogy egy bírósági döntés is helyesen kimondta, hogy a jogos védelemre vonatkozó rendelkezések alkalmazásánál, valamint a jogos védelmi helyzet megítélésénél az adott ügy történéseinek egész folyamatát, összességét figyelembe véve, a cselekménysor összefüggő vizsgálata alapján kell állást foglalni.¹¹⁹ Az, hogy mennyire szükséges és fontos, hogy a jogalkalmazónak ne objektivizált kritériumok alapján kelljen eldöntenie a felmerült eseteket, a Legfelsőbb Bíróság egy korábbi döntésén¹²⁰ keresztül szemléltethető a legjobban.

Az egyébként rendőr foglalkozású terhelt baráti társaságával egy borozóban italozott, ahova magával vitte az engedéllyel tartott pisztolyát is.

Eközben egy közelben lévő másik borozóban szórakozott Cs. G. és K. Z. sértett egy másik baráti társasággal. Cs. G. üvegeket tört össze és hangoskodott. Emiatt rendőri intézkedés is történt, de mivel a kiérkező rendőrök nem találtak semmi rendellenességet ezért eltávoztak. Ezután azonban Cs. G. sértett ismét hangoskodni kezdett és újból üvegeket tört össze. Ekkor a terhelt és egyes barátai közelebb mentek a másik szórakozóhelyhez, hogy pontosan láthassák mi történik. A terhelt telefonon értesített a rendőrséget az eseményekről, az ügyeletes tiszt észlelve, hogy a terhelt ittas figyelmeztette, hogy ne intézkedjen. Cs. G. észrevette a terheltet és társait, feléjük indult és trágár szavakkal szidalmazta őket. Ezután dulakodás alakult ki a két csoport között, amelynek tagjai lökdösték és ütötték egymást. A verekedés közben a terhelt baráti társaságának egyik tagja, T. Gy. a földre esett és Cs. G. T. Gy. fölé állt. Ekkor a terhelt elővette a pisztolyát és meglőtte Cs. G.-t, akit mellkason talált, és a rajta keresztül haladó lövedék K. Z. bal felső karját találta el. Cs. G. a szíven is áthaladó lövés miatt hamarosan meghalt. A terhelt ezután még egy lövést adott le a menekülő K. Z.-ra, akit bal combján talált el. K. Z. a karját ért lövés következtében maradandó fogyatékoságot szenvedett el.

Az első fokon eljáró bíróság szerint a terhelt mind a két sértett sérelmére eshetőleges ölési szándékkal cselekedett, amikor rájuk lőtt, ezért cselekménye több emberen elkövetett emberölés büntette kísérleteként minősül. Álláspontja szerint a terhelt javára a jogos védelmi helyzet nem volt megállapítható, mivel a sértettek támadása csupán testi sértéssel fenyegető volt, és az elhárító magatartás ezzel nem állt arányban, valamint utalt arra is, hogy a sértett és társasága nem volt túlerőben és valójában a két csoport között kölcsönös verekedés alakult ki. A fellebbezés folytán másodfokon eljáró Ítéltábla a cselekményt emberölés büntette és foglalkozás körében elkövetett, maradandó fogyatékoságot okozó gondatlan veszélyeztetés vétségének minősítette és a kiszabott büntetést enyhítette. Az Ítéltábla szerint a K. Z. sérelmére megvalósított cselekmény elkövetésekor a terheltet nem ölési szándék vezette valamint leszögezte, hogy amikor T. Gy. a földre került, akkor a terhelt jogos védelmi

¹¹⁹ BH 2002.212.

¹²⁰ Legfelsőbb Bíróság Bfv. III. 259/2004.

helyzetben cselekedett, hiszen jogtalan támadás érte őket, azonban a lőfegyvert szabálytalanul használva az egyik sértett életét kioltotta, ezzel megsértette az arányosság követelményét, ezért javára a jogos védelem nem állapítható meg. A felülvizsgálati eljárásban a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy „Az irányadó tényállás alapján csakis az a következtetés vonható le, hogy a terheltet és társait kisebb testi sérüléseket okozó, illetve ilyen eredmény bekövetkezésével fenyegető támadás érte a sértettek és társaik részéről, s ezzel szemben a terhelt az egyik sértett megölésével, illetve a lőfegyver használatával az elhárítás szükséges mértékét jelentősen túllépte; a felmentésére tehát jogos védelem címén nem kerülhetett sor.” Továbbá kimondta a Legfelsőbb Bíróság, hogy terhelt túlméretezett indulatát nem a támadás, hanem ittas állapota idézte elő, valamint nem hihette, hogy a támadás az ő vagy társai élete ellen irányuló lett volna ezért a tévedés szabályai sem alkalmazhatók.

Ebben az esetben jól látható, hogy a terhelt jogos védelmi helyzetben cselekedett, hiszen jogtalan támadást hártott el, azonban az elhárítás szükséges mértékét túllépte és ennek felismerésében menthető felindulás vagy ijedtség nem akadályozta ezért jogos védelem nem állapítható meg. A hatályos törvény alapján azonban felmentő ítéletet kellene hoznia a bírónak az előző tényállás alapján, hiszen a támadást csoportosan követték el, így azt élet ellen irányulónak is kell tekinteni. Pedig a terhelt könnyű testi sértés okozására irányuló támadást az élet kioltásával hártott el, de az arányosság a védelemre tekintettel nem vizsgálható. Tehát könnyen előfordulhat, hogy az összes körülményt figyelembe vevő bírói mérlegelést kizáró törvényi előírás ilyen következményhez vezet, amely egy jogállamban valóban aggályos lehet.

Csoportos elkövetés esetében érdemes kiemelni, hogy nem feltétlenül jelent három tettet vagy társtettet, akkor is megvalósul ez az eset, ha például egy elkövető van és két pszichikai bűnsegéd. Hiszen nem követeli meg a törvény, hogy mindenki vegyen részt a bűncselekmény törvényi tényállásának megvalósításában, ezért egy kisebb tárgyi súlyú bűncselekmény véghezvitele egy elkövető által és ez előbb említett két bűnsegéddel is megalapozza a védekezőnek azt a lehetőséget, hogy az elhárítás folyamán a legtovább elmelessen.

5.2.Lakásba történő jogtalan behatolás esetén

A második esetet a törvény 22.§ (2) bekezdés b) pontja szabályozza.

A lakásba történő jogtalan behatolás

- éjjel
- fegyveresen
- felfegyverkezve vagy
- csoportosan történik.

Hasonló képen az a) ponthoz, a b) pont alatt rögzített esetek a hozzá tartozó alpontokkal konjunktívák, vagyis a hozzátartozó valamelyik alponttal együtt külön-külön alkot egységes feltételt. Az egyes alpontok teljes mértékben megegyeznek az előző pontban leírtakkal, így az ott leírtak ide is értendők. A magánlaksértéshez tartozó ítélkezési gyakorlat szerint lakás minden olyan zárt hely, amely rendeltetészerűen emberek tartózkodási helyeül és rendszeres éjjeli szállásául szolgál. Továbbá a gyakorlat lakásnak tekinti azokat a helyiségeket is, amelyek személyek ideiglenes jellegű lakhatási céljára szolgál. Lakás lehet ingatlan, de ingó is így lakás a lakókocsi is. Ezen a helyen a törvény a jogtalan behatolás fogalmát használja, amely a jogtalan támadásnak felel meg. Azonban Tóth Mihály véleményem szerint jogosan fejezte ki aggályait, amikor azt írta, hogy „... hogyan kellene értelmeznünk az idézett törvényszövegben a „jogtalan támadásnak” minősülő „jogtalan behatolást”? Pontosan mire jogosítja fel a jogosultat a vélelem? Ha az élet kioltására irányultság vélelmezése a jogtalan támadáshoz kapcsolódó további kritériumok függvénye, milyen mértékű, terjedelmű kötelezettség terheli a jogosultat, a támadás jogtalansága megállapításának körében?”¹²¹ A jogtalan behatolás csak aktív magatartással valósítható meg, ezért nem alapozza meg ezt a védelmi helyzetet, ha a lakásba jogszerűen bejutó személy a lakást felszólítás ellenére nem hagyja el.¹²² A Kúria külön kiemelte, hogy mivel a törvény itt nem személy elleni támadásokról rendelkezik, ezért e törvényhely alkalmazásának csak akkor van létjogosultsága, ha a jogtalan támadásnak minősített magatartások hatókörében tartózkodik egy vétkes személy, aki védekezésre kényszerül.¹²³

Ebben az esetben a törvény tehát nem követeli meg, hogy a támadás személy vagy javak ellen intézett vagy az(oka)t közvetlenül fenyegető legyen, hanem megelőzi a támadást megelőző cselekménnyel, a behatolás megkezdésével. Eszerint például, ha fényes nappal három elkövető egy lakásba bemegy, hogy onnan olyan nehéz értéktárgyat lopjanak el, amit csak hárman tudnak elvinni, akkor a történetesen otthon tartózkodó házigazda, akit lehetséges, hogy nem is észlelte, gond nélkül kiolthatja az életüket. Egy másik példa szerint egy éjszaka a zárt feltörő elkövető élete is gond nélkül elvehető, így a pár ezer forintos okozott kárért az életével kell fizetnie, függetlenül attól, hogy szándéka esetleg csak csekély értékű lopásra irányult. Tehát ebben az esetben is nyugodtan mondható, hogy a védekezésnek szükségtelen mértékű kiterjesztését deklarálta a jogalkotó. Hiszen rengeteg olyan helyzet fordulhat elő az életben, - véleményem szerint nem csak szélsőséges helyzetek - amelyet a védekező szükségtelenül nagy szabadsággal háríthat el. Valóban igaz, hogy a lakásba történő behatolás veszélyt jelenthet a bent tartózkodó személyre is, hiszen magában hordozza a lehetőséget, hogy személy elleni támadás is kifejlődjön egy eredetileg javak ellen intézett támadás esetén is, azonban ez véleményem szerint egyáltalán nem jelent egy olyan nagyságú és intenzitású

¹²¹ Tóth Mihály: i.t. 29.o.

¹²² 4/2013 BJE 2. pont.

¹²³ 4/2013 BJE u.o.

veszély minden esetben, amelyre az adekvát válasz az lenne, hogy a beható élet szabadon kioldható.

Megint csak megemlítendő, hogy elengedhetetlen a bírói mérlegelés kérdése, amely minden esetben egyedileg el tudná dönteni, hogy ténylegesen szükséges volt-e az adott védekezés a megvalósított támadáshoz, vagy esetleg meghaladta azt. Én sem támogatom a védekező lehetőségeinek szűkítését, de az is elfogadhatatlan, hogy esetlegesen olyan támadások legyenek elháríthatóak élet elvételével, amelyek csupán vagyoni javak elvételére irányultak. Ez szükségtelen, eltúlzott és ellentétben áll az ember Alaptörvényben meghatározott, sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapjogával, az élettel.

5.3. Lakáshoz tartozó bekerített helyre történő jogtalan behatolás esetén

A harmadik esetet a törvény 22.§ (2) bekezdés c) pontja tartalmazza, miszerint a lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történik a jogtalan behatolás.

A magánlaksértés esetében kialakult bírói gyakorlat szerint a bekerített hely olyan összefüggő körülhatárolt terület, ahová csak a belépésre kialakított helyeken lehet bejutni, valamint a bejutás fizikai erővel csak azon az akadályon keresztül lehetséges, amelyet a hely megvédése céljából emeltek. Továbbá a bekerített helyen lakásnak is kell állnia, különben nem alapozza meg a leírt jogos védelmi helyzetet. Valamint itt is szükséges, hogy a jogtalan támadásnak minősített cselekmény hatókörében tartózkodjon egy védekezésre kényszerülő vétkes személy. Ebben az esetben tehát azt engedélyezi a törvény, hogy a magánlaksértés büntetvények egyik esetét megvalósító elkövetővel szemben a védekezés a magánlaksértő életének kioltásáig terjedjen. Míg az egyik oldalon egy három évig terjedő szabadságvesztéssel is büntetendő cselekmény áll, addig a másik oldalon az emberölés alapesete is megengedett. Alappal teszi fel a kérdést Tóth Mihály, hogy „... ki dönti, ki dönthetné meg az élet kioltásának szándékára nézve felállított vélelmet? (...) Az esti szürkületben az útja lerövidítése céljából a kerítés dróttjai között puskájával átbújó, s ezért a tulajdonos által szitává lőtt vadász?”¹²⁴ A válasz természetesen: senki!

Véleményem szerint ez az újítás teljesen szükségtelen és indokolatlan volt. Ebben az esetben nagy valószínűséggel egy tisztán vagyoni elleni támadás realizálható, hiszen ekkor csak a lakáshoz bekerített helyre hatol be az elkövető. Ilyen helyzetben pedig nem engedhető meg, hogy az élet kioltásával is védekezzen az elkövető, hiszen ez minden esetben szükségtelen és összeegyeztethetetlen a jogos védelem természetével. Ez már olyan mértékig szélesíti ki a védekező lehetőségeit, amely inkább megtorlásként fogható fel mintsem védekezésként. A tulajdonos mintegy megbünteti a portájára behatolót és adott esetben halálos ítéletet is mondhat fölötte. Álláspontom szerint egy meggondolatlan és elhamarkodott próbálkozás, amely látszattmegoldásként értékelhető semmiképp sem megoldásként, továbbá elrettentő hatása nem valószínűsíthető csupán eltúlzott és vitatott helyzetek előidézésére alkalmas.

¹²⁴ Tóth Mihály: i.t. 28.o.

6. Összegzés

A jogos védelem kérdése mindig is foglalkoztatta az embereket, azon belül is főleg a jogászokat, hiszen egy nagyon nehezen megítélhető, összetett kérdés, amelynek szabályozása időnként a társadalmi elvárások által támasztott követelményekhez igazodóan változik, és amelynek tervezett változtatásáról is rögtön vita kezdődik, hogy vajon beváltja-e majd a hozzá fűzött reményeket. Szerintem azt mondhatjuk, hogy a jogos védelem egy szeletének az Alaptörvényben való alapjogként rögzítésével, a 2012. évi C. törvényben deklarált módosításokkal, majd ezek hatására a Kúria által megalkotott 4/2013 BJE határozatban rögzített iránymutatásokkal a jogos védelem szabályozásában jelentős változás állt be, amelynek kézzelfogható hatása várható majd az elkövetkezendőkben az ítélkezési gyakorlatban is. Az újítások véleményem szerint mérőföldkőnek számítanak és illeszkednek a jogos védelem szabályozását folyamatosan tágító jogalkotói törekvésekbe.

A mostani változtatás első fontos eleme, hogy a hatályos Btk. a büntetendőségről rendelkezik, amelyet több szerző is szükséges módosításnak tartott. Ez egy jelentős változtatás, - habár olvastam olyan véleményt, amely szerint ez csak elméleti különbségtétel - hiszen a cselekmény nem bűncselekmény és - ahogy a Kúria is kifejtette a jogegységi határozatában - ennek gyakorlati vonzata az lehet és/vagy lesz, hogy a jogosan védekező ellen büntetőeljárás sem indul, nem úgy, mint azelőtt.

A második megemlíthető változtatás szerintem az arányossághoz kapcsolódik. Véleményem szerint helyes döntés volt, hogy a Btk. szövegéből kihagyták ezt a kritériumot és még helyesebb, hogy a Kúria is egyértelmű iránymutatást adott a bíróságoknak a jövőbeni alkalmazását illetően. Úgy gondolom, ezeknek fényében az arányossággal kapcsolatos, a dolgozatomban is bemutatott teljesen eltérő és követhetetlen ítélkezési gyakorlat is egységessé válik, amely a jogbiztonságot is tovább erősíti majd. Habár hiányosságként említhető, hogy egy rendkívül nehéz kérdésben, a tisztán vagyon elleni támadás esetén kifejezhető védelmi cselekmény határainak kérdésében megint nem történt érdemi előrelépés, amely ugyanolyan időszerű lenne már, mint amilyen az új jogegységi határozat meghozatala volt.

A harmadik és talán mondhatjuk, hogy legjelentősebb változtatás a szituációs jogos védelem bevezetése volt, ami megosztotta a szakembereket és a laikusokat is. A magam részéről nem értek egyet a bevezetett új jogintézménnyel. Túlságosan szélesen kiterjesztette a védekező által kifejezhető védekezés határait, a törvényben meghatározott esetekben parttalanná tette az elhárítást. Véleményem szerint a minél szélesebb liberalizálása ennek a kérdéskörnek is könnyen súlyos, veszélyes, jogellenes cselekményekhez vezethet. Teljes mértékben azonosulni tudok Tóth Mihály véleményével, aki mint korábban idéztem azt veti a jogalkotó szemére, hogy nem megengedte a túllépését az elhárítás szükséges mértékének, hanem egyszerűen felhatalmazást adott a védekezőnek, hogy önkényesen kioltsa a támadó életét olyan helyzetekben, ahol ez egyáltalán nem szükséges. Ezekben az esetekben nem vizsgálhatja a bíróság az elhárítás terjedelmét, teljes mértékben a törvényben rögzített objektív körülmények által meghatározott vélelmekre kell majd hagyatkoznia. Ez a másik nagy problémám az újítással, hiszen teljes mértékben elvonja ezekben a rendkívül fontos esetekben a bírói mérlegelés alól a körülményeket, és egy előre meghatározott szempontrendszer szerint utasítja a bírót, hogy mi szerint kell döntenie, mit vehet figyelembe. Pedig az élet nagyon változatos és váratlan fordulatokat, eseményeket magában hordozó folyamat, amit a jogalkotó nem szűkíthet le, nem skatulyázhat be ilyen esetkörökbe.

A felállított megdönthetetlen véelmekkel vitatható élethelyzeteket ragadott ki a jogalkotó. Ezen esetek egy részében vagy kisebb súlyú vagyon elleni bűncselekményt vagy még azt sem megvalósító elkövetők ellen teszi lehetővé a védekezőnek, hogy a legmesszebb elmenjen. Kérdezem én a korábban felállított tétel, hogy a tisztán vagyon elleni támadások nem háríthatóak el a támadó életének kioltásával már a múlté? Ez pedig azt a további kérdést is fölveti, hogy vajon hogyan lehet összehangolni az Emberi Jogok Európai Egyezmény 2. cikkében előírt követelményt a szituációs jogos védelem egyes eseteivel?

A jogalkotó méltányolható okból próbálta kiszélesíteni a jogos védelmi helyzetet, - habár szerintem a régi szabályozás is megfelelően el tudta látni a feladatát - azonban ennek egy rossz eszközét választotta. Véleményem szerint még az is célravezetőbb lett volna, ha egy megdönthető vélelmet állít föl, amely valójában kiszélesítette volna védekező helyzetét és nem eltörölte volna a törvényben meghatározott esetekben a védekezés határait, mint ahogy a jelenlegi törvény tette. Meglátásom szerint ezzel a szabályozással egy „vadkeleti” irányba mozdult el a jogalkotó.

Ezek természetesen mind csak vélemények és valójában majd évek távlatából visszatekintve lehet igazán értékelni az újításokat, figyelembe véve azok eredményeinek a tényleges hatásait.

Irodalomjegyzék

Hivatkozott irodalom

- Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok. HVG-ORAC HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2009.
- Belovics Ervin - Békés Imre - Busch Béla - Domokos Andrea - Gellér Balázs - Molnár Gábor - Margitán Éva - Sinku Pál: Büntetőjog Általános Rész. HVG- ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2010.
- Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: Büntetőjog I. – Általános rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2012.
- Finkey Ferenc: A Magyar Büntetőjog tankönyve. Grill, Budapest, 1909.
- Földvári József: Magyar Büntetőjog. Általános Rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Gellér Balázs: A magyar büntetőjog tankönyve. Magyar Közlöny Lap és Könyvkiadó. Budapest, 2008.
- Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2004.
- Székely János: A jogos védelem. Igazságügyi Minisztérium. Budapest, 1983.
- Tokaji Géza: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1984.
- Ujvári Ákos: A jogos védelem megítélésének új irányai. AdLibrum Kiadó, Budapest, 2009.

Felhasznált tanulmányok

- Bárd Károly: A jogos védelem és az életfogytiglani szabadságvesztés büntetés alapjogi megközelítésből, Új Büntető törvénykönyv. Hagyomány és megújulás a büntetőjogban. Budapest, 2013. ELTE Bibó István Szakkollégium
- Bárándy György: Jogos védelem - segítségnyújtás elmulasztása, a jogos védelmi helyzettel kapcsolatos tévedés, Magyar Jog. 1975/11. sz.
- Belovics Ervin: A jogos védelem új rendszerének kialakulása a magyar büntetőjogban. In: Kriminológiai Tanulmányok 50. jubileumi kötet (Szerk.: Vókó György) OKRI. Budapest, 2013.
- Bolyky Orsolya: Önvédelemhez való jog és a jogos védelem, Ügyészek Lapja 2013/1. sz.
- Mészáros Ádám: A jogos védelem szabályozásának lehetséges irányai, Jogelméleti Szemle 2011/1. sz.
- Nagy Ferenc: Gondolatok a jogos védelemről, Európai Jog 2004. 4. sz.
- Székely János: A jogos védelmi helyzet, Magyar Jog, 1971./10. sz.
- Tóth Mihály: Néhány szempont a jogos védelem körében zajló vitához, Büntetőjogi Szemle 2012/1. sz.
- Ujvári Ákos: Jogos védelem- arányosság, Jogelméleti Szemle 2009./1. sz.
- Ujvári Ákos: A jogos védelem alakuló szabályozása a Btk. kodifikációjának tükrében, Jogelméleti Szemle, 2010./1.sz.
- Ujvári Ákos: A jogos védelem, Ügyvédek Lapja. 2010/2. sz.
- Ujvári Ákos: A jogos védelem és az arányosság kérdései a 4/2013. Büntető jogegységi határozat tükrében, Magyar Jog 2014/4. sz.

Felhasznált jogszabályok

- Kúria 4/2013 BJE számú határozata
- A Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelve az élet és a testi épség büntetőjogi védelméről
- A Legfelsőbb Bíróság 4/2007. számú büntető jogegységi határozata
- Magyarország Alaptörvénye
- 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
- 2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról
- A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- Az Alkotmánybíróság 23/ 1990. (X. 30.) számú határozatához fűzött párhuzamos véleménye Sólyom Lászlónak
- Általános indokolás a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi ...törvényhez

Egyéb felhasznált irodalom

- Kónya István az MTI-nek adott interjúja az új Btk. tervezetéről
Forrás: <http://www.lb.hu/hu/sajto/konya-istvan-interjuja-az-mti-nek-az-uj-btk-tervezeterol>
Letöltve: 2014.02.15.

Felhasznált bírósági határozatok

- BH 1986.169.
- BH 1996.292.
- BH 1996.405.
- BH 1997. 512.
- BH 2000.97.
- BH 2002.42.
- BH 2002.212.
- BH 2002.213.
- BH 2003.394.
- BH 2004.92.
- BH 2008.260.
- BH 2011.215.
- BH 2011.269.
- BH 2012.1.
- BH 2012.140.
- BH 2013.31.
- Legfelsőbb Bíróság Bf.III.2.056/1998.
- Legfelsőbb Bíróság Bfv. III. 259/2004.
- Debreceni Ítéltábla Bf. I. 91/2011/6.